

Nr 21

Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken, m. m.; given Stockholms slott den 4 februari 1972.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitiärenden och lagrådets protokoll, föreslå riksdagen att bifalla de förslag om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

LENNART GEIJER

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att nedre justitierevisionen skall upphöra som en självständig myndighet och att dess föredragande- och kansliorganisation skall inordnas i högsta domstolen (HD). HD:s ordförande skall enligt propositionen vara den samlade organisationens chef. Under honom skall kansliet förestås av en kanslichef. De bestämmelser om HD som bör finnas i annan lag än grundlag förs samman i 3 kap. rättegångsbalken. I stor utsträckning lämnas emellertid åt HD själv att meddela bestämmelser om domstolens organisation och verksamhet.

1) Förslag till Lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom förordnas i fråga om rättegångsbalken,

dels att 3 kap. 4—6 och 8 §§ samt 33 kap. 7 § skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i 3 kap. skall införas en ny paragraf, 7 §, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 KAP.

4 §

Högsta domstolen skall vara delad i två eller flera avdelningar.

Finner någon av högsta domstolens avdelningar vid överläggning till dom eller beslut den å avdelningen rådande meningen avvika från rättsgrundsats eller lagtolkning, som förut varit antagen av högsta domstolen, må avdelningen förordna, att målet i hela dess vidd eller, om det prövas kunna ske, allenast viss i målet uppkomna fråga skall avgöras av högsta domstolen i dess helhet.

Hava i särskilda, för avdelningen kända domar eller beslut mot varandra stridande åsikter i fråga om viss rättsgrundsats eller lagtolkning å olika tider gjort sig gällande inom högsta domstolen, äge vad nu är föreskrivet tillämpning allenast i det fall, att avdelningen finner den rådande meningen avvika från dom eller beslut, som senast meddelats.

Vad nu är stadgat avser ej mål, som angår häktad eller eljest enligt särskild föreskrift fordrar skyndsamt avgörande, om målet före-

Högsta domstolen utgöres av högst tjugotvå justitieråd. Konungen förordnar ett av justitieråden att vara domstolens ordförande.

Högsta domstolen skall vara delad i två eller flera avdelningar. Avdelningarna äro lika behöriga att upptaga mål, som högsta domstolen handlägger.

Högsta domstolens ordförande är tillika ordförande på en avdelning. Ordförande på annan avdelning är det justitieråd som Konungen förordnar.

Justitieråden indelas till tjänstgöring på avdelningarna för viss tidsperiod enligt grunder som högsta domstolen beslutar.

Nuvarande lydelse

kommer å sådan tid, att det icke utan menlig tidsutdräkt kan avgöras av högsta domstolen i dess helhet.

Föreslagen lydelse

5 §

Finner någon av högsta domstolens avdelningar vid överläggning till dom eller beslut den å avdelningen rådande meningen avvika från rättsgrundsats eller lagtolkning, som förut varit antagen av högsta domstolen, må avdelningen förordna, att målet i hela dess vidd eller, om det prövas kunna ske, allenast viss i målet uppkommen fråga skall avgöras av högsta domstolen i dess helhet. Sådant förordnande må också meddelas, om det i annat fall är av särskild betydelse för rättstillämpningen att målet eller viss fråga avgöres av högsta domstolen i dess helhet.

Ha va i särskilda, för avdelningen kända domar eller beslut mot varandra stridande åsikter i fråga om viss rättsgrundsats eller lagtolkning å olika tider gjort sig gällande inom högsta domstolen, äge första stycket första punkten tillämpning allenast i det fall, att avdelningen finner den rådande meningen avvika från dom eller beslut, som senast meddelats.

Vad nu är stadgat avser ej mål, som angår häktad eller eljest enligt särskild föreskrift fordrar skyndsamt avgörande, om målet förekommer å sådan tid, att det icke utan menlig tidsutdräkt kan avgöras av högsta domstolen i dess helhet.

Då mål avgöres av högsta domstolen i dess helhet, böra, om laga hinder ej möter, alla justitieråden deltaga i avgörandet.

Då mål avgöres av högsta domstolen i dess helhet, skola, om laga hinder ej möter, alla justitieråden deltaga i avgörandet.

6 §¹

I behandling av fråga rörande tillstånd, att talan må komma under högsta domstolens prövning, skola tre ledamöter deltaga. Fråga om

¹ Senaste lydelse 1971:218.

Nuvarande lydelse

prövningstillstånd, som förklarats vilande enligt 54 kap. 11 § första stycket, avgöres dock av de ledamöter som pröva målet.

Konungen bestämmer, i vilken omfattning åtgärd, som avser allenast måls beredande, må vidtagas av nedre justitierevisionen eller tjänsteman vid denna.

Föreslagen lydelse

Skall högsta domstolen avgiva yttrande över ansökan, som avses i 26 § regeringsformen, må beslut i frågan fattas av tre ledamöter.

7 §²

Då avdelning behandlar ansökan om resning eller besvär över domvilla i något av högsta domstolen avgjort mål, må ej ledamot, som deltagit i det tidigare avgörandet, tjänstgöra på avdelningen, om domfört antal ledamöter ändå är att tillgå inom domstolen.

8 §

I nedre justitierevisionen skola för måls beredande till behandling i högsta domstolen finnas revisionssekreterare. Revisionssekreterare skall vara lagfaren. Vid nedre justitierevisionen skall ock för högsta domstolen finnas kansli, som hålles öppet för allmänheten å bestämda tider.

Närmare bestämmelser om nedre justitierevisionens organisation och verksamhet meddelas av Konungen.

För beredning och föredragning av mål i högsta domstolen skola hos domstolen finnas revisionssekreterare, vilka skola vara lagfarna.

Vid högsta domstolen skall finnas kansli.

33 KAP.

7 §³

Har någon hos nedre justitierevisionen skriftligen anmält ombud, som äger för honom mottaga stämning eller annan handling, må i den omfattning anmälan avser delgivning ske med ombudet.

Har någon hos högsta domstolen skriftligen anmält ombud, som äger för honom mottaga stämning eller annan handling, må i den omfattning anmälan avser delgivning ske med ombudet.

Anmälan må göras endast av den som, då anmälan sker, äger hemvist inom riket och skall avse viss tid ej överstigande tre år. Såsom ombud må endast den anmälas, som äger hemvist inom riket. Vid anmälan

² Förutvarande 7 § upphävd genom 1971:218.

³ Senaste lydelse 1970:429.

skall ombudets postadress uppgivas. Sker ändring däri, skall anmälan därom göras.

Är någon enligt denna paragraf behörig att mottaga delgivning för annan, äge vad i 5 och 15 §§ delgivningslagen är stadgat icke tillämpning å delgivning med denne, med mindre delgivning med ombudet enligt 7 eller 12 § delgivningslagen ej kan ske.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1972. Till följd härav skall 24 § regeringsformen, som enligt kungörelsen (1971:31) om beslutad ändring i regeringsformen⁴ skall upphöra att gälla men skall tillämpas intill dess Konungen och riksdagen bestämmer annat, icke tillämpas efter utgången av juni 1972.

Genom lagen upphäves lagen (1946:879) om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring.

Högsta domstolen får bestå av fler än tjugotvå justitieråd till dess antalet nedgått till detta antal till följd av inträffade ledigheter. Om särskilda skäl föreligger, får dock nya ledamöter utses dessförinnan.

Bestämmelserna i 33 kap. 7 § första och tredje styckena rättegångsbalken om delgivning med ombud gäller även sådant ombud som enligt paragrafens äldre lydelse har anmälts hos nedre justitierevisionen.

⁴ Öppet brev om utfärdandet av kungörelsen uppläst i riksdagen den 17 februari 1971.

2) Förslag till Lag om ändring i lagen (1955:261) om avstängning av domare

Härigenom förordnas, att 1 § lagen (1955:261) om avstängning av domare skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

Är domare på sannolika skäl misstänkt för brott, som kan antagas medföra avsättning, må han avstängas från utövning av tjänsten.

Med domare avses i denna lag ledamot samt lagfaren befattningshavare, som ej är ledamot, vid allmän underrätt, hovrätt, *nedre justitierevisionen* eller högsta domstolen eller vid regeringsrätten, arbetsdomstolen, försäkringsrådet, statens hyresråd, kammarrätt, skatterätt eller länsrätt eller, då Konungen förordnat därom, vid annan särskild domstol.

Med domare avses i denna lag ledamot samt lagfaren befattningshavare, som ej är ledamot, vid allmän underrätt, hovrätt eller högsta domstolen eller vid regeringsrätten, arbetsdomstolen, försäkringsrådet, statens hyresråd, kammarrätt, skatterätt eller länsrätt eller, då Konungen förordnat därom, vid annan särskild domstol.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1972.

¹ Senaste lydelse 1971: 1062.

3) Förslag till**Lag om ändring i lagen (1957:132) med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m.m.**

Härigenom förordnas, att 3 § lagen (1957:132) med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m.m. skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Konungen äger bestämma, att lagfaren domare i eller befattningshavare vid underrätt, hovrätt eller *nedre justitierevisionen* skall tjänstgöra i annan befattning vid någon av nämnda myndigheter, domare dock endast i domarbefattning.

Vad i lag finnes stadgat om att den som redan innehaft uppdrag som nämndeman eller uppnått viss ålder må avsäga sig uppdraget eller att nämndeman ej må hava uppnått viss ålder, skall ej äga tillämpning.

Förordnande som tekniskt sakkunnig ledamot för patentmål, sakkunnig vid sjöförklaring eller sjöförhör eller särskild ledamot för mål om klander av dispasch skall, om tiden för förordnandet utgår, fortfarande gälla intill dess annat beslut meddelas.

*Föreslagen lydelse*3 §¹

Konungen äger bestämma, att lagfaren domare i eller befattningshavare vid underrätt, hovrätt eller *högsta domstolen* skall tjänstgöra i annan befattning vid någon av nämnda myndigheter, domare dock endast i domarbefattning. *Vad nu sagts gäller icke justitieråd.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1972.

¹ Senaste lydelse 1971: 1063.

4) Förslag till

Lag om ändring i militära rättegångslagen (1948:472)

Härigenom förordnas, att 93 a § militära rättegångslagen (1948: 472)¹ skall upphöra att gälla dagen efter den, då denna lag enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

¹ Senaste lydelse 1964: 200.

Utdrag av protokollet över justitieärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 10 december 1971.

Närvarande: Ministern för utrikes ärendena WICKMAN, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, LUNDKVIST, GEIJER, MYRDAL, ODHNOFF, MOBERG, BENGTS-SON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, CARLSSON, FELDT.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Geijer, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *högsta domstolens kansli m.m.* och anför.

Inledning

Mål och ärenden vars avgörande ankommer på högsta domstolen (HD) bereds f.n. i nedre justitierevisionen. Även HD:s kansli är förlagt dit. I formellt avseende är revisionen en särskild myndighet, fristående från HD.

Efter bemyndigande av Kungl. Maj:t har jag tidigare i år tillkallat särskilda sakkunniga¹ med uppgift att utreda frågan om avskaffandet av nedre justitierevisionen som en särskild myndighet och inordnandet av dess organisation i HD. De sakkunniga har lagt fram förslag i ämnet i betänkandet (SOU 1971:59) Högsta domstolens kansli.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av HD:s ledamöter, justitiekanslern (JK), riksåklagaren (RÅ), nedre justitierevisionen, hovrätten för Västra Sverige, hovrätten för Övre Norrland, statskontoret, riksrevisionsverket (RRV), Föreningen Sveriges tingsrättsdomare, Sveriges advokatsamfund, Tjänstemännens centralorganisation (TCO) och Sveriges akademikers centralorganisation (SACO). Särskilt yttrande har avgetts av f.d. ordföranden i nedre justitierevisionen, numera hovrättslagmannen Anders Litzén. Även revisionssekreteraren Sara Falk har avgett ett särskilt yttrande.

Tjugotvå av HD:s ledamöter, nämligen justitieråden Romanus, Sjöwall, Edling, Hedfeldt, Digman, Nordström, Petrén, Riben, Brunnberg, Alexanderson, Joachimsson, Bergsten, Bernhard, Gyllensvärd, Hesser, Holmberg, Walberg, Fredlund, Gärde Widemar, Höglund, Mannerfelt och Welamson har avgett gemensamt yttrande. I den fortsatta framställ-

¹ Hovrättspresidenten Björn Kjellin, ordförande, expediteschefen Ingvar Gullnäs och hovrättslagmannen Tore Landahl.

ningen redovisas detta yttrande som HD:s flesta ledamöters yttrande. Särskilda yttranden har avgetts av justitieråden Conradi, Brundin och Ulveson.

Flera av de frågor som har tagits upp av de sakkunniga och av remissinstanserna är av sådan natur att de inte kräver beslut av riksdagen. För sammanhangets skull tas emellertid vissa av dessa frågor upp i det följande, medan andra utelämnas helt.

Nuvarande ordning

HD

Bestämmelser om HD:s organisation finns i regeringsformen, 3 kap. rättegångsbalken (RB) och lagen (1946:879) om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring (i fortsättningen kallad 1946 års lag).

Enligt 17 § regeringsformen skall Konungens doms rätt uppdras åt minst tolv justitieråd. Närmare bestämmelser om HD:s sammansättning och tjänstgöring skall meddelas i lag, stiftad av Kungl. Maj:t och riksdagen samfällt i den ordning som föreskrivs i 87 § 1 mom. Av justitieråden skall enligt 21 § regeringsformen tre tjänstgöra i lagrådet. Ett av justitieråden i lagrådet får dock ersättas av annan. Skall lagrådet vara delat i avdelningar, gäller bestämmelserna om justitierådens tjänstgöring i lagrådet varje avdelning.

Målen i HD får enligt 22 § 1 mom. regeringsformen prövas och avgöras av fem justitieråd. Fler än sju får inte delta i prövningen av ett mål, om inte annat föreskrivs i lag. Genom lag bestäms även domförhållanden vid behandling av frågor om prövningstillstånd och av nådeärenden.

I 3 kap. 4 § RB föreskrivs att HD skall vara delad i två eller flera avdelningar. Paragrafen innehåller vidare bestämmelser om i vilka fall mål skall avgöras av HD i plenum. Enligt 3 kap. 5 § RB bör, om det ej möter laga hinder, alla justitieråden delta i pleniavgörande.

Vid behandlingen av frågan om prövningstillstånd skall enligt 3 kap. 6 § RB tre justitieråd delta. I paragrafen sägs vidare att Kungl. Maj:t bestämmer i vad mån åtgärd som avser endast måls beredande får vidtas av nedre justitierevisionen eller av tjänsteman där.

Antalet justitieråd är närmare reglerat i 1 § första stycket i 1946 års lag. Enligt den lydelse som detta lagrum har haft fr.o.m. den 1 april 1968 till utgången av juni 1971 har HD utgjorts av 24 justitieråd, men antalet har fått ökas till högst 27, i den mån det har behövts på grund av justitieråds tjänstgöring på extra avdelning av lagrådet. Den 1 juli 1971 har lagrummet fått ny lydelse, enligt vilken HD utgörs av högst 22 justitieråd. I övergångsbestämmelse har föreskrivits att domstolen får bestå av fler än 22 justitieråd till dess antalet gått ned till detta antal till

följd av inträffade ledigheter samt att nya ledamöter får utses dessförinnan, om särskilda skäl föreligger.

I 1946 års lag föreskrivs vidare bl.a. följande. HD skall vara delad i tre avdelningar (1 § andra stycket). På varje avdelning skall arbetet fortgå minst 40 veckor om året. Någon av avdelningarna skall alltid kunna samlas. (2 §.) Avdelningarna har samma behörighet att ta upp mål och ärenden, och arbetet skall, såvitt möjligt, fördelas jämnt mellan dem (4 §). Justitieråden indelas för viss tidsperiod till tjänstgöring på avdelningarna. Jämkning i avdelningarnas sammansättning skall dock kunna äga rum under perioden. (3 §.) Ett av justitieråden utses av Kungl. Maj:t att för sin tjänstetid vara HD:s ordförande. Han är samtidigt ordförande på en av avdelningarna. Även ordförandena på de båda övriga avdelningarna utses av Kungl. Maj:t, var och en för sin tjänstetid. (5 §.) Mål som fullföljts till HD eller som tas upp omedelbart av HD bör i allmänhet tilldelas viss ledamot (referent), som har att meddela de anvisningar som behövs för målets beredande. Referenten bör delta i målets handläggning och avgörande. Om referentens avdelning är fri från tjänstgöring och ett mål angår häktad eller målet eller däri uppkommen fråga eljest kräver skyndsamt avgörande, bör annan ledamot utses till referent. (6 §.) Vid avgivande av yttrande i nådeärende är HD domför med tre ledamöter (8 §). Närmare grunder för avdelningarnas sammansättning och målens fördelning samt tjänstgöringen i HD beslutas av domstolen samfällt. Det tillkommer HD:s ordförande att i samråd med de övriga avdelningsordförandena tillämpa grunderna för ledamöternas indelning och målens fördelning samt att övervaka tjänstgöringen i dess helhet. Det åligger ordföranden på varje avdelning att leda arbetet på avdelningen. (9 §.)

HD har med stöd av 9 § i 1946 års lag fastställt närmare grunder för avdelningarnas sammansättning, målfördelningen och ledamöternas tjänstgöring. I grunderna anges också i vilka fall och vid vilken tidpunkt referent skall utses.

F.n. består HD av 25 justitieråd, av vilka dock endast 21 deltar i den dömande verksamheten. Två justitieråd tjänstgör på lagrådets ordinarie och två på dess extra avdelning.

Justitieråden är indelade till tjänstgöring på tre sjuannaavdelningar. Frågor om prövningstillstånd och nådeärenden handläggs inför tremannagrupper, som sammanträder på bestämda dagar varje vecka. Justitierådens tjänstgöringsskyldighet på avdelningarna och på tremansgrupperna bestäms genom i förväg uppgjorda tjänstgöringsplaner. Avdelningarna får i regel ny sammansättning tre gånger om året.

Nedre justitierevisionen

Ärenden vars prövning och avgörande ankommer på HD skall beredas i nedre justitierevisionen. Bestämmelse härom fanns tidigare i 24 §

regeringsformen. Paragrafen har emellertid numera upphävts (se kungörelsen (1971:31) om beslutad ändring i regeringsformen). Enligt samtidigt beslutad övergångsbestämmelse skall dock paragrafen tillämpas intill dess Kungl. Maj:t och riksdagen bestämmer annat.

Enligt 3 kap. 8 § RB skall i nedre justitierevisionen finnas lagfarna revisionssekreterare. Vid revisionen skall också enligt samma paragraf finnas kansli för HD.

Arbetsordningen (1948:494) för nedre justitierevisionen innehåller närmare bestämmelser om revisionens organisation och verksamhet. Enligt arbetsordningen består revisionen av revisionssekreterare som ledamöter. En av dessa är revisionens ordförande. I övrigt är hos revisionen anställda tjänstemän enligt personalförteckning samt annan personal i mån av behov och tillgång på medel. Såväl ordföranden som övriga revisionssekreterare utses av Kungl. Maj:t.

Nedre justitierevisionen är således i princip organiserad som en fristående myndighet. Dess samband med HD kommer dock enligt arbetsordningen till uttryck bl.a. på så sätt att HD skall hållas underrättad om frågor som angår målens fördelning och föredragning eller på annat sätt berör domstolen. Revisionen har också att ställa sig till efterrättelse vad HD beslutar i dessa frågor. Även i övrigt skall tjänstemännen vid revisionen följa HD:s föreskrifter.

Den administrativa verksamhet som ankommer på nedre justitierevisionen omfattar, förutom revisionens egna angelägenheter, remissärenden och den ekonomiska förvaltningen för HD. Administrativa ärenden avgörs i plenum eller av ordförande ensam.

Revisionssekreterarnas uppgifter, såvitt gäller den dömande verksamheten, består enligt arbetsordningen i att bereda mål till prövning och avgörande i HD, att föredra mål inför domstolen samt att närvara vid huvudförhandlingar och på anmodan även vid överläggningar för att bl.a. lämna upplysningar angående målen. Mål och ärenden fördelas på rotlar. Varje revisionssekreterare skall, om inte ordföranden bestämmer annat, inneha en rotel. Rotlarna är dels specialrotlar, som företrädesvis tilldelas mål av viss typ, dels allmänna rotlar. Ordföranden beslutar om rotlarnas fördelning och om vilka mål som är att hänföra till specialmål. Tilldelningen av mål skall ske med beaktande av att arbetsbördan såvitt möjligt blir jämnt fördelad och det inte uppstår alltför stor skillnad i den tid inom vilken målen avgörs. I denna fråga meddelar ordföranden de närmare bestämmelser som behövs. Förberedande åtgärder ankommer antingen på en revisionssekreterare eller på revisionen i form av tre revisionssekreterare eller på annan tjänsteman.

Föredragning i HD äger alltid rum, innan frågor om prövningstillstånd avgörs. Har prövningstillstånd beviljats eller krävs inte sådant tillstånd, avgörs målen eller ärendena antingen efter huvudförhandling eller på handlingarna efter föredragning. Enligt revisionens arbetsordning äger

föredragning för tillståndsprövning i allmänhet rum på dagar som HD har satt ut i förväg. Dessa dagar skall också i förväg för viss tid fördelas mellan revisionssekreterarna av revisionens ordförande, varvid dock avvikelser sedermera får föreskrivas när det behövs. Enligt rådande ordning fördelas nämnda föredragningsdagar för ett år i taget. Den övriga tjänstgöring vid HD som ankommer på revisionssekreterare äger rum i enlighet med vad domstolen förordnar i varje särskilt fall.

Antalet revisionssekreterartjänster är f.n. — med undantag av ordförandens — 34, varav 26 ordinarie och 8 extra. Utöver revisionssekreterarna är i revisionen anställda omkring 60 tjänstemän. Dessa är — bortsett från expeditivakterna — organiserade på sju arbetsenheter, nämligen kansliexpeditionen, protokollsavdelningen, kamrerarkontoret, registratörexpeditionen, arkivet, expedieringsavdelningen och skrivavdelningen.

De sakkunniga

Inledning

De sakkunniga konstaterar inledningsvis att deras huvuduppgift har varit att utreda hur de mål som det ankommer på HD att pröva och avgöra bäst kan beredas. Enligt de sakkunnigas uppfattning får man räkna med att det också i fortsättningen måste finnas en kår av föredragande i HD. Olika synpunkter kan därvid läggas på föredragandenas rekrytering. Då emellertid dessa problem hänger samman med frågan om den framtida domarutbildningen och denna fråga inte omfattats av utredningsuppdraget, går de sakkunniga inte närmare in på problemen utan utgår från att revisionssekreterarna också i fortsättningen utses på samma sätt och på samma grunder som f.n.

En utgångspunkt för de sakkunnigas arbete har, konstateras det, varit att man avskaffar den nuvarande konstruktionen med föredragandena inordnade i en särskild myndighet. Att nedre justitierevisionen sålunda upphör som ett i princip självständigt verk innebär att föredragande och kansliorganisationen knyts direkt till HD som dennas kansli. I främsta rummet måste därvid ses till att inte det biträde som HD:s ledamöter erhåller vid målens beredning försämrats. Reformen får emellertid inte heller medföra att betungande administrativa uppgifter läggs på HD:s ordförande eller annan ledamot, så att de hindras i sin viktiga domaruppgift. Vidare måste det uppmärksammas i vad mån revisionssekreterarnas ställning påverkas. F.n. har revisionssekreterarna som ledamöter i nedre justitierevisionen en självständig domaruppgift och en självständig ställning. Den avsedda reformen bör inte föranleda någon förändring i detta förhållande. Man bör emellertid också beakta att tjänstgöringen som föredragande vid HD ingår som ett led i domarutbildningen. Utbildningsmomentet i tjänstgöringen bör därför betonas. I detta avseen-

de framstår det som önskvärt att revisionssekreterarna ger till känna sin mening inte bara, som f.n., när fullföljt mål föredras för avgörande på fullsutten avdelning utan också då mål föredras för tillståndsprövning eller avgörs efter huvudförhandling eller då det är fråga om resningsansökan eller annat ärende som anhängiggjorts genom extraordinärt rättsmedel.

Enligt de sakkunnigas mening kommer HD som begrepp att få ett delvis annat innehåll än hittills, i och med att domstolen tillförs en kansliorganisation. Å ena sidan har HD uppdrag att utöva Konungens domsrätt. Vid förvaltandet av detta uppdrag utgörs domstolen enligt regeringsformen av justitieråden. Å andra sidan kommer HD dessutom att, med ledamöter och kansliorganisation, få ställningen av en självständig statsmyndighet. HD:s organisation i detta avseende blir ej reglerad genom grundlag, och den del av dess verksamhet som utövas inom kansliet kan ej anses som ett utövande av Konungens domsrätt. Distinktionen kommer i praktiken till uttryck i bl.a. fall då beslut i fråga som angår måls beredning eller i administrativt ärende meddelas av ledamot eller av tjänsteman vid kansliet. Denne handlar då på HD:s men inte på Kungl. Maj:ts vägnar.

Högsta domstolens ordförande bör enligt de sakkunnigas åsikt vara den samlade organisationens chef och i första hand ha ansvar för domstolens nya myndighetsfunktioner. Chefskapet avser endast administrationen och berör inte ledamöternas jämbördiga ställning som domare. Under ordföranden bör kansliet förestås av en kanslichef.

Arbetsfördelningen mellan revisionssekreterarna

Enligt de sakkunnigas mening kan det inte vara rationellt att, som f.n., i princip låta föredragningstiden bestämma fördelningen av målen mellan revisionssekreterarna. Lämpligare ur arbetssynpunkt måste vara om de inkommande målen fördelas efter storlek och, i den mån det är möjligt, även efter svårhetsgrad. En sådan fördelning är ägnad att främja effektiviteten i domstolens arbete, och det bör inte vålla några svårigheter att tillämpa den på ett sådant sätt att en jämn belastning på revisionssekreterarna kan upprätthållas. De sakkunniga föreslår därför att man övergår till ett lottningssystem som i princip innebär att målen, redan när de kommer in, fördelas mellan rotlarna på ett sätt som kan beräknas fördela arbetsbördan jämnt. De sakkunniga anser sig inte böra gå närmare in på grunderna för detta lottningssystem utan anser att det bör ankomma på HD själv att bestämma härom.

Den lämpliga fördelningen av föredragningstiden mellan revisionssekreterarna bör enligt de sakkunnigas uppfattning vara en underordnad fråga. Föredragningen bör inte vara fastlagd långt i förväg utan bör kunna anpassas till målens beskaffenhet och till hur brådskande dessa

kan bedömas vara. Det bör ankomma på avdelningarnas ordförande att med biträde av kanslichefen planera arbetet och anvisa föredragnings-tid så långt i förväg som lämpligen låter sig göra.

Ledamöternas medverkan på beredningsstadiet

De sakkunniga anser det önskvärt att HD:s ledamöter får insyn i målens behandling redan på förberedelsestadiet. Sålunda måste det bl.a. vara en klar fördel om avdelningsordförandena och övriga ledamöter får bättre överblick än f.n. över det aktuella arbetsläget och därigenom erhåller ökade möjligheter att planera sitt arbete och anpassa sessionerna till antalet och beskaffenheten av de mål som hör till varje avdelning. Härtill kommer att det i vissa speciella fall — t.ex. då avgörandet av en fråga om rättegångshinder kan göra föredragningen av målet i övrigt onödig — är betydelsefullt att föredraganden kan i förväg inhämta en ledamots mening angående möjligheten att begränsa föredragningen.

De nu angivna synpunkterna kan enligt de sakkunnigas mening till-godoses, om man vid lottningen av målen anknyter rotlarna till HD:s ledamöter så, att varje rotel innehåller av en ledamot. Vid ett sådant system uppkommer emellertid vissa tekniska svårigheter, bl.a. när det gäller att se till att arbetsbördan fördelas jämnt mellan ledamöterna. Vidare kan ett brådskande mål komma att tilldelas en rotel samtidigt som ledamoten tillfälligt är fri från tjänstgöring. Ledamöterna kommer också att på ett mycket markant sätt få ansvaret för målen redan när de kommer in. Den åsyftade avvägningen mellan ledamöternas och revisionssekreterarnas skyldigheter kommer därigenom att rubbas. De sakkunniga anser därför att man bör undersöka om ledamöternas ansvar för målen på beredningsstadiet kan komma till uttryck i andra former än genom att målen lottas direkt på ledamotsrotlar.

En utgångspunkt för den angivna undersökningen är, framhåller de sakkunniga, att det måste anses föreligga behov av referent i målen i ungefär samma utsträckning som hittills. Vad som däremot kan undvikas är att mål anknyts till bestämd ledamot redan innan behov av referent uppkommit — det gäller här främst det stora flertalet mål som bereds för tillståndsprövning. Målen bör emellertid redan genom lottningen på viss rotel bli fördelade mellan avdelningarna. Redan härigenom kan det sägas ligga ett ansvar på avdelningens ordförande att målens beredning sker på ett ändamålsenligt sätt och att målen tas fram till föredragning i den ordning som bäst främjar avdelningens arbete. Den angivna kontrollen bör emellertid inte läggas på ordföranden ensam, utan han bör kunna utse en eller flera ledamöter på sin avdelning att biträda honom i detta hänseende. I vilken utsträckning detta bör ske torde inte behöva regleras närmare. En konsekvens av att man lägger större vikt vid avdelningsordförandens kontroll och planering synes vara

att målen som regel bör föredras och avgöras på den avdelning dit roteln hör, något som inte bör hindra att mål kan företas på annan avdelning med godkännande av ordförandena på de avdelningar som berörs.

Om man låter ledamöternas ansvar för målen på förberedelsestadiet och deras kontroll över beredningsarbetet utövas genom en tillsyn i de angivna formerna, kommer tillsynen att hänföras även till specialrotlar. Detta strider i viss mån mot principerna att det inte bör finnas några ledamöter med speciell behörighet och inte heller någon avdelning som har karaktären av specialavdelning. Detta bör emellertid på lämpligt sätt kunna undvikas. Om specialmålen av viss typ är tillräckligt många, bör sålunda rotel för sådana mål finnas på alla avdelningar. För andra kategorier av specialmål bör rotel med jämna mellanrum flyttas över från en avdelning till en annan. Vidare bör ses till att inte samma ledamot under lång tid har tillsyn över visst slag av specialmål.

Målens fördelning mellan ledamöterna

Som framgått av det föregående utgår de sakkunniga från att systemet med utseende av referenter bibehålls. Referent bör förordnas när ett mål skall avgöras i sak, vare sig detta sker efter huvudförhandling eller efter föredragning på fullsutten avdelning. I motsats till vad som i allmänhet sker f.n. bör sålunda referent utses även för behandlingen av besvärsmål och ärenden som anhängiggjorts genom extraordinärt rättsmedel. Liksom hittills bör referent vidare kunna utses, om det i undantagsfall föreligger särskild anledning härtill på beredningsstadiet. Uppkommer behov av referent i samband med beredningen, bör revisionssekreteraren ha att anmäla detta till den som utsetts att utöva tillsyn över hans rotel eller för avdelningens ordförande.

Enligt de sakkunnigas mening finns det inte skäl att behålla den nuvarande regeln att i allmänhet endast de yngsta ledamöterna utses till referent. I stället bör referentskapen såvitt möjligt fördelas jämnt på samtliga ledamöter utom avdelningarnas ordförande, något som inte utesluter de avvikelser från grundregeln som kan påkallas av särskilda skäl.

Förberedande åtgärder

Enligt de sakkunnigas mening bör sådana uppgifter för målens beredning som nu ankommer på revisionssekreterarna vidtas självständigt av dem även efter det att nedre justitierevisionen upphört som särskilt verk. Därvid synes det dock inte finnas något bärande skäl att bibehålla en regel om att vissa ärenden skall kräva medverkan av tre revisionssekreterare. Dessa ärenden bör i fortsättningen lämpligen avgöras av endast föredraganden.

Har referent utsetts i ett mål, är det dock, anser de sakkunniga, av

principiella skäl mindre tillfredsställande om denne har mindre befogenheter än revisionssekreteraren. Referenten bör därför kunna överta revisionssekreterarens beslutanderätt i frågor som angår måls beredning. Domförhållningarna i 22 § regeringsformen kan inte anses utgöra hinder häremot, eftersom målens förberedande behandling uppenbarligen inte bör betraktas som ett utövande av Kungl. Maj:ts domsrätt.

Kanslichefen

De sakkunniga anser att huvuduppgiften för kanslichefen vid HD bör vara att närmast under HD:s ordförande leda och fördela arbetet inom kansliet. Kanslichefen skall således ha ansvar för arbetets behöriga gång beträffande såväl föredragande som övrig personal. Han skall indela föredragandena och övrig personal vid kansliet till tjänstgöring med tillämpning av de allmänna grunder som ledamöterna kan ha antagit och de anvisningar som avdelningarnas ordförande meddelar särskilt. Det bör i regel ankomma på honom att avgöra administrativa frågor. Över huvud taget bör han avlasta både HD:s ordförande och dess övriga ledamöter arbetet med administrativa göromål.

Det är uppenbart, fortsätter de sakkunniga, att krävande administrativa uppgifter kommer att åvila kanslichefen och att innehavaren av denna tjänst bör vara en framstående kraft med organisatorisk fallenhet. Generellt sett måste det vara en fördel, om kanslichefen har erfarenhet av föredragning inför HD. Något uttryckligt krav i detta hänseende synes dock inte böra uppställas. Kanslichefen bör inte anses inneha tjänst som revisionssekreterare och således inte ens formellt ha skyldighet att såsom föredragande medverka i rättskipningen.

Antalet föredragande

De sakkunniga framhåller att beräkningen av det behövliga antalet revisionssekreterare i hög grad hänger samman med frågan hur målbelastningen vid HD kommer att påverkas av fullföljdsreformen. Det är dock inte möjligt att nu med någon säkerhet bedöma i vilken utsträckning de nya reglerna kommer att minska domstolens arbetsbörda. Föredragandekårens storlek blir också beroende av effekten av de lättnader i fråga om föredragning och promemorieskrivning som föreslås. Med hänsyn till de nämnda ovissa faktorerna anser de sakkunniga det mindre lämpligt att i förevarande sammanhang söka göra någon beräkning av det behövliga antalet revisionssekreterare.

Kansliorganisationen i övrigt

Enligt de sakkunnigas mening är det angeläget att söka få till stånd en mindre komplicerad organisation av målbehandlingen än f.n. Den nuvarande uppdelningen på arbetsenheter medför att närliggande uppgifter ofta får utföras genom olika enheters försorg. De sakkunniga

anser att envar av HD:s avdelningar bör ha ett särskilt avdelningskansli. Detta bör bestå av två kvalificerade biträden, som för avdelningens räkning ombesörjer de huvudsakliga göromål som nu är uppdelade på protokollsavdelningen och expedieringsavdelningen. Registratorsexpeditionens nuvarande uppgifter bör övertas av en aktuarieenhet till vilken HD:s expedition blir förlagd. Till aktuarieenheten bör arkivet vara organisatoriskt knutet så att aktuarien har tillsyn även över detta. Lottningen av målen bör i regel kunna under kanslichefens inseende skötas vid aktuarieenheten för varje mål omedelbart sedan det kommit in. Handläggningen och beredningen av personaladministrativa, ekonomiska och kamerala ärenden bör koncentreras till en särskild administrativ enhet. En handläggare från enheten bör bl.a. ha överinseende över avdelningskansliernas arbete. Liksom f.n. bör det slutligen finnas en skriv-enhet.

Tjänstetillsättning

Tjänsten för kanslichef bör enligt de sakkunnigas mening tillsättas av Kungl. Maj:t utan ansökningsförfarande. När det gäller ordinarie tjänst för revisionssekreterare har inte ifrågasatts annat än att sådan tjänst liksom övriga ordinarie domartjänster skall tillsättas av Kungl. Maj:t. Frågan om förordnande för annan revisionssekreterare än ordinarie hänger samman med den ställning det avsedda domstolsverket kommer att få i förhållande till den icke ordinarie domarpersonalen i övrigt. Övriga tjänster vid kansliet bör tillsättas av HD.

Handläggning av administrativa ärenden

Vid utformningen av regler för administrationen bör utgångspunkten enligt de sakkunnigas mening vara att betungande uppgifter inte läggs på HD:s ordförande eller annan av dess ledamöter. De sakkunniga anser att man bör räkna med tre former för ärendenas handläggning, nämligen avgörande i plenum, beslut av HD:s ordförande och beslut av kanslichefen.

Antalet ärenden som skall handläggas av HD samfällt bör bli ytterst begränsat och i första hand avse sådana frågor som också enligt gällande ordning ankommer på samtliga ledamöter. Frågor av denna art är fastställande av grunder för avdelningarnas sammansättning, målens fördelning och ledamöternas tjänstgöring. Också andra viktigare ärenden angående organisationen eller arbetsordningen bör ankomma på plenum.

Övriga administrativa ärenden bör ankomma antingen på HD:s ordförande eller på kanslichefen. När det gäller arbetsfördelningen mellan dessa gör sig främst två synpunkter gällande. Å ena sidan bör ordföranden i egenskap av domstolens högste chef kunna fatta beslut i alla frågor som inte skall behandlas i plenum. Å andra sidan framstår det som särskilt angeläget att man i största möjliga utsträckning begränsar den

administration som ankommer på ordföranden, så att han ej hindras i utövningen av sitt domarämbete. De sakkunniga anser att man når en lämplig avvägning med en föreskrift att ärende som ej skall avgöras i plenum avgörs av HD:s ordförande, om det är av sådan vikt att prövningen bör ankomma på ordföranden eller denne av annat skäl förbehållit sig att fatta beslutet. Häremot bör svara en skyldighet för kanslichefen att hålla ordföranden underrättad om viktigare frågor inom sitt verksamhetsområde.

Den föreslagna regleringen innebär att revisionssekreterarna formellt inte medverkar vid behandlingen av organisationsfrågor. Det ligger emellertid i sakens natur att kanslichefen i ärenden som berör föredragandena bör ha att samråda med dem.

Antalet avdelningar inom HD m.m.

Så länge HD har minst 19 ledamöter i dömande verksamhet, är det enligt de sakkunnigas mening naturligt att domstolen är delad på tre avdelningar. Om antalet ledamöter i enlighet med vad som förutsatts vid 1971 års lagstiftning nedbringas ytterligare, kan emellertid från olika synpunkter diskuteras hur organisationen bör vara utformad. Enligt de sakkunnigas mening bör antalet ledamöter på varje avdelning inte understiga sex. Detta torde vara en förutsättning för att liksom f.n. någon av ledamöterna på avdelningen skall kunna vara fri från sammanträden för bl.a. förberedande arbete och domsskrivning. De sakkunniga lämnar för sin del öppet om det behövs någon automatiskt verkande regel eller om man kan låta en föreskrift att avdelningarna skall vara tre stå kvar tills behov av ändring uppkommer. Anses en automatisk regel böra införas, bör den ha det innehållet att HD skall vara delad i tre avdelningar så länge antalet justitieråd som inte tjänstgör i lagrådet överstiger 17. Härigenom garanteras att alltid minst sex ledamöter kan finnas i tjänst på varje avdelning. De indelningsgrunder som är lämpliga för det fall att antalet ledamöter i dömande verksamhet går ned till 17 bör HD själv få besluta om.

De sakkunniga ifrågasätter om principen om ledamöternas cirkulation mellan de olika avdelningarna bör drivas så långt att ny tjänstgöringsindelning måste fastställas tre gånger om året. Enligt de sakkunnigas mening kan principiella hinder knappast möta mot att indelningen ändras endast två gånger eller en gång årligen. Även i detta hänseende bör emellertid frihet lämnas åt HD att fastställa lämpliga grunder.

Ikraftträdande

De sakkunniga framhåller att omorganisationen inte kan antas medföra några ökade kostnader utan endast överflyttning av medel från ett anslag till ett annat. Skäl saknas därför att knyta ikraftträdandet till nytt budgetårs inträde. Eftersom organisationsformerna lämpligen bör läggas

om i så nära anslutning som möjligt till de ändrade reglerna om fullföljd av talan till HD, föreslår de sakkunniga att den nya organisationen genomförs den 1 januari 1972.

Författningsförslag

De sakkunniga anser att regleringen av HD:s verksamhet blir alltför komplicerad, om den liksom nu är uppdelad på grundlag och två lagar och det dessutom tillkommer en instruktion. Det synes naturligtast att de bestämmelser som bör vara meddelade i lag förs samman och då lämpligen inflyter i RB. Vissa föreskrifter som f.n. har karaktären av lag torde härvid kunna överflyttas till en instruktion, vilken dessutom bör innehålla bestämmelser som ersätter nedre justitierevisionens arbetsordning och i huvudsak behandlar administrativa frågor. Genom en reglering av detta slag nås också överensstämmelse med den reglering som avses skola gälla för regeringsrätten (jfr prop. 1971:30 del 2 s. 699).

Vid avfattandet av författningsförslagen har de sakkunniga inte tagit hänsyn till konsekvenserna av det planerade domstolsverkets inrättande. De sakkunniga påpekar att ett genomförande av domstolsverksutredningens förslag kan komma att påkalla ett flertal ändringar i olika författningar som berör domstolsväsendet. Dessa ändringar bör göras i ett sammanhang.

De sakkunniga föreslår att i 3 kap. RB tas in bestämmelser om antalet justitieråd, förordnande av ordförande i HD och på avdelning, antalet avdelningar och avdelningarnas lika behörighet, avgörande i plenum, jäv vid behandling av resning eller besvär över domvilla i mål som avgjorts av HD samt domförhet vid behandling av fråga om prövnings-tillstånd eller av nådeärende. När det gäller antalet avdelningar bör i RB föreskrivas endast att HD skall vara delad i två eller flera avdelningar. I 3 kap. RB bör dessutom tas in bestämmelser att det hos HD skall finnas lagfarna revisionssekreterare och ett kansli. Slutligen bör kapitlet innehålla bemyndiganden för Kungl. Maj:t att dels bestämma i vilken omfattning åtgärd, som avser endast måls beredning, får vidtas av ledamot eller av tjänsteman, dels meddela närmare bestämmelser om HD:s organisation och verksamhet.

Remissyttrandena

Förslaget att avskaffa justitierevisionen som en särskild myndighet och inordna dess föredragande- och kansliorganisation i HD tillstyrks eller lämnas utan erinran av så gott som alla remissinstanserna. HD:s flesta ledamöter betonar emellertid att revisionen visat sig väl fylla sin uppgift att bereda mål och ärenden för avgörande i HD och att härför inte minst den klara ansvars- och funktionsfördelningen mellan ledamöter och föredragande har varit av

betydelse. Då det emellertid i och för sig bör vara möjligt att med en integrerad kansliorganisation i allt väsentligt bevara den nuvarande ordningens praktiska fördelar, anser sig HD:s flesta ledamöter inte ha anledning avstyrka att revisionen avskaffas, förutsatt att man vid en omorganisation särskilt slår vakt om det värdefulla i den nuvarande ordningen. I det sammanhanget framhåller ledamöterna bl.a. det utomordentligt angelägna i att kåren av föredragande i HD får förbli lika kvalificerad som f.n., så att effektiviteten i HD:s arbete inte försämras. I vad HD:s flesta ledamöter sålunda anfört instämmer *justitierådet Conradi*.

JK anser att utredningsarbetet sannolikt hade vunnit på en förnyad och samlad bedömning av hela frågan om hur HD:s serviceorganisation bör vara beskaffad och att det är tveksamt om — i varje fall för ledamöternas del — något står att vinna på ett genomförande av de sakkunnigas förslag i dess nuvarande form. Enligt *JK*:s mening skiljer sig den föreslagna ordningen alltför litet från den gamla. I stället för att, som de sakkunniga föreslagit, förta ändringar av övervägande formell natur borde man kunna ge omorganisationen ett mera positivt innehåll. Trots de gjorda invändningarna tillstyrker *JK* att HD:s kansli- och föredragandeorganisation anordnas i huvudsak på sätt de sakkunniga föreslagit. *JK* påpekar emellertid att man ännu saknar erfarenhet av de nya fullföljbestämmelsernas inverkan på HD:s arbete, att de sakkunniga inte har kunnat ta hänsyn till konsekvenserna av det planerade domstolsverkets inrättande samt att en bebådad utredning om domarutbildningen och domarkarriären ej har påbörjats. Med hänsyn till dessa förhållanden ifrågasätter *JK* om det inte tills vidare borde anstå med genomförandet av den föreslagna omorganisationen.

SACO framhåller att frågan om nedre justitierevisionens organisation och arbetsformer inte bör avgöras, förrän domarutbildningen och den därmed sammanhängande frågan om domarkårens rekrytering och utformning har behandlats. Om emellertid förslaget att inrätta ett HD:s kansli blir föremål för beslut, anser *SACO* att reformen bör genomföras på ett sådant sätt, att den i så ringa mån som möjligt föregriper kommande ställningstaganden till nyssnämnda frågor.

Justitieråden Brundin och *Ulveson* framhåller som sin erfarenhet att rättegångstiderna hos HD i många enskilda mål är längre än vad som kan anses helt förenligt med en god processordning. Enligt *Brundin* och *Ulveson*'s mening föreligger det tydliga svårigheter att inom ramen för nuvarande organisation för beredning av målen få till stånd en sådan planering av verksamheten att kraven på tillbörlig skyndsamhet beaktas i olika typer av mål. Innan slutlig ställning tas till de sakkunnigas förslag, bör utredningen kompletteras genom att man söker utröna orsakerna till och finna lösningar på nyssnämnda problem.

Även *hovrätten för Västra Sverige* anser att det i första hand bort

utredas om man inte med bibehållande av nedre justitierevisionen som självständig myndighet hade kunnat åstadkomma en smidigare och effektivare organisation för målens beredande.

När det gäller revisionssekreterarnas utbildning anser JK det värdefullt att revisionssekreterarna i vidgad omfattning skall ha att ge till känna sin mening och upprätta förslag till avgöranden. Samma åsikt förs fram av *hovrätten för Västra Sverige*, *hovrätten för Övre Norrland* och *hovrättslagmannen Litzén*. Även *HD:s samtliga ledamöter* och *nedre justitierevisionen* biträder i princip de sakkunnigas förslag om att revisionssekreterarnas mening i målen skall komma till uttryck i ökad omfattning.

Ett flertal remissinstanser är kritiska mot de sakkunnigas förslag såvitt gäller fördelningen av målen mellan revisionssekreterarna. Sålunda anser *HD:s samtliga ledamöter* att det nuvarande lottningssystemet i allt väsentligt får arbetet att löpa smidigt och att det föreslagna systemet inte innebär sådana fördelar jämfört med det nuvarande att det bör genomföras. *HD:s ledamöter* tillägger att en fördelning av målen på rotlarna efter storlek och beskaffenhet i princip inte leder till en rättvis fördelning av arbetsbördan mellan revisionssekreterarna, eftersom lottningen sker när målen kommer in och det därvid inte kan beaktas i vad mån målen kommer att dispenser. Enligt *HD:s ledamöters mening* bör principerna för målfördelningen övervägas ytterligare, varvid den största hänsyn bör tas till den uppfattning revisionssekreterarna själva har. *Nedre justitierevisionen* anser det inte vara möjligt att vid fördelningen av målen med tillförlitlighet kunna bedöma ett måls svårhetsgrad och den tid som kan beräknas gå åt för dess beredande. I jämförelse med ett lottningssystem, uppbyggt enligt relativt invecklade grunder för beräkning av målstorlek, framstår det nuvarande systemet enligt revisionens uppfattning som mera rationellt, bl.a. eftersom det i rent formellt hänseende innebär full likställighet mellan turindelade rotlar. Revisionen anser sålunda att den nuvarande turlistan bör bibehållas och att det inte finns anledning att upprätta den för kortare tid än ett år. Enligt revisionens mening bör vidare lottningen göras av kanslichefen efter förhandsgranskning av målen av en rättsbildad handläggare. Även *SACO* och *hovrättslagmannen Litzén* anser att det nuvarande systemet för målens fördelning på rotlar bör bibehållas, att det är nödvändigt med en långtidsplanering av föredragningen och att lottningen bör ankomma på kanslichefen.

JK och *Föreningen Sveriges tingsrättsdomare* anser att kanslichefen bör ha ansvaret för målens fördelning mellan föredragandena, oavsett vilket lottningssystem som väljs. *JK* tillägger att det lottningssystem som de sakkunniga föreslår verkar tilltalande ur principiell synvinkel men att den nuvarande ordningen med fasta föredragningsdagar för de

allmänna rotlarna har en viss, låt vara ofullkomlig, spärr mot att någon presterar för litet. En motsvarande anordning synes enligt JK:s mening inte komma att finnas i det föreslagna systemet.

Hovrätten för Västra Sverige och *hovrätten för Övre Norrland* delar de sakkunnigas uppfattning att man vinner en från arbetssynpunkt lämpligare fördelning av arbetsbördan mellan revisionssekreterarna, om målen fördelas efter storlek och svårhetsgrad. *Hovrätten för Övre Norrland* medger emellertid att det torde bli svårt att finna ett lottningssystem som ger full rättvisa. *Hovrätten för Västra Sverige* påpekar att hovrätternas lottningssystem kanske kan tjäna som förebilder. Även *statskontoret* anser att ett lottningssystem bör tillämpas, enligt vilket målen fördelas mellan rotlarna i huvudsak efter omfång och beskaffenhet.

De sakkunnigas uppfattning att man inte bör införa ett system, som innebär att varje rotel inncas av ett justitieråd, delas av samtliga remissinstanser som har yttrat sig i frågan. Vad de sakkunniga i övrigt har anfört om HD:s ledamöters medverkan på beredningsstadiet har fått ett blandat mottagande. *Hovrätten för Övre Norrland* finner de sakkunnigas förslag på denna punkt väl avvägt, och även *statskontoret* tillstyrker förslaget. Enligt JK:s mening kan det antas att ett system som bygger på en tillsyn från varje avdelning, utövad av dess ordförande med biträde av andra ledamöter, kommer att fungera. JK anser emellertid att det bör övervägas om inte en vidgad samverkan mellan ledamöter och föredragande kan åstadkommas, exempelvis genom att ledamöterna i större utsträckning ger råd och anvisningar till föredragandena och genom att det hålls planeringssammanträden med deltagande av samtliga jurister som är knutna till en avdelning.

HD:s flesta ledamöter samt *justitieråden Conradi* och *Brundin* säger sig inte ha någon invändning mot att rotlarna principiellt knyts till viss avdelning, även om det är av största vikt att målen inte binds hårdare än f.n. till en avdelning. Med en hårdare bindning skulle man enligt de nämnda ledamöterna förlora något av det från effektivitetssynpunkt värdefullaste i det nuvarande systemet, nämligen den flexibilitet som möjliggör att man oavslåligt gör de förflyttningar av föredragande och mål mellan avdelningarna som behövs för att det hela skall flyta jämnt. Ledamöterna anser att det kan behövas en tillsyn över i vilken takt och i vilken ordning som revisionssekreterarna bereder målen och för fram dem till avgörande. Ansvaret för denna kontroll liksom för förflyttningen av föredragande och mål mellan avdelningarna måste emellertid i första hand åvila kanslichefen. I andra hand bör avdelningsordföranden kunna utöva en viss kontroll över de rotlar som hör till avdelningen. Att han därvid vid behov skall kunna anlita biträde av enskild ledamot på avdelningen finns det ingen invändning mot. I den mån enskild

ledamot utses att biträda avdelningsordföranden i hans kontrolluppgift kan det vara naturligt att han också får svara för den särskilda rådgivning åt föredragande som kan behövas.

Nedre justitierrevisjonen anser att det blir svårare att tillgodose HD:s krav på jämn sysselsättning, om rotlarna och därmed målen skall vara fast bundna till viss avdelning. Samma synpunkt förs fram av *hovrättslagmannen Litzén*. *Justitierådet Ulveson* anser emellertid att det finns anledning räkna med att en fastare fördelning av målen mellan HD:s avdelningar skall visa sig förmånlig från arbetsorganisatorisk synpunkt. Liksom de sakkunniga har *Ulveson* uppfattningen att effektiviteten i HD:s arbete i hög grad blir beroende av att avdelningsordförandena kan planera avdelningarnas verksamhet och även hålla kontroll över beredningsarbetet.

Hovrätten för Västra Sverige finner förslaget om tillsyn över beredningen av målen vagt utformat. Ansvaret för att målen inte blir för gamla bör åvila kanslichefen, medan de rent tekniska åtgärderna i samband med målens förberedande i största möjliga utsträckning helt bör vila på revisionssekreteraren. Att revisionssekreteraren, sedan referent utsetts, har att samråda med denne är självklart.

De sakkunnigas förslag, såvitt gäller målens fördelning mellan ledamöterna, tillstyrks av *JK* och *hovrätten för Västra Sverige*. Enligt *HD:s samtliga ledamöter* bör referent, såsom hittills normalt har skett, utses i revisionsmål i samband med att prövnings-tillstånd beviljas. Däremot anser *HD:s ledamöter* det inte erforderligt att redan i samband med tillståndsprövningen obligatoriskt utse referent i annat mål som skall avgöras på handlingarna av fullsutten avdelning. Beträffande sådana mål och i fråga om ärenden rörande särskilda rättsmedel bör huvudregeln vara att referent utses först då målet eller ärendet anmäls färdigt till föredragning. Givetvis kan det förekomma att referent utses på ett tidigare stadium än som angivits, och det måste också finnas möjlighet att överföra referentskap från en ledamot till en annan. *HD:s ledamöter* delar de sakkunnigas uppfattning att referentskapen inte längre bör åvila endast de tre yngsta ledamöterna på varje avdelning. Om regleringen på denna punkt överläts åt *HD*, avser man att fastställa grunder för arbetets fördelning enligt principen att alla ledamöter utom avdelningsordförandena skall komma i fråga för referentskap och att den totala arbetsbördan skall såvitt möjligt fördelas lika mellan samtliga ledamöter.

Vad de sakkunniga anfört i fråga om förberedande åtgärder tillstyrks eller lämnas utan erinran av samtliga remissinstanser.

Samtliga remissinstanser tillstyrker att det vid *HD* inrättas en tjänst för kanslichef. *HD:s samtliga ledamöter* framhåller att en av kanslichefens viktigaste uppgifter bör vara att se till att föredragandena delas in på avdelningarna och på den kommande veckans dagar så

att alla avdelningar får full och jämn sysselsättning. Enligt vad som anförs av såväl *HD:s samtliga ledamöter* som *JK, nedre justitierevisionen, hovrätten för Västra Sverige, Föreningen Sveriges tingsrättsdomare, SACO* och *hovrättslagmannen Litzén* bör kanslichefen ha ansvaret för lottningen av inkommande mål. Flera remissinstanser understryker vikten av att kanslichefen är högt kvalificerad och har organisatorisk fallenhet. När det i övrigt gäller kanslichefens kompetens anser *HD:s samtliga ledamöter* att det är ett oavvisligt krav att kanslichefen har grundlig egen erfarenhet av tjänstgöring som revisionssekreterare, så att han kan ge föredragandena råd och anvisningar i frågor som hänger samman med målens beredning och föredragning. Även *hovrätten för Västra Sverige* anser att tidigare tjänstgöring som revisionssekreterare bör ställas upp som krav. *JK, nedre justitierevisionen* och *hovrätten för Övre Norrland* anser att kanslichefen bör ha såväl erforderliga domarmeriter som erfarenhet av föredragning i *HD*. Att kanslichefen bör ha domarkompetens understryks också av *Föreningen Sveriges tingsrättsdomare*.

När det i övrigt gäller kansliorganisationen tillstyrker *statskontoret* och *TCO* de sakkunnigas förslag. *Hovrätten för Västra Sverige* anser sig sakna anledning att yttra sig i detalj över den föreslagna kansliorganisationen men finner att den föreslagna arbetsgången beträffande målens behandling synes innebära en avsevärd förenkling jämfört med nuvarande förhållanden. *Justitieråden Brundin* och *Ulveson* yttrar sig särskilt över förslaget att inrätta avdelningskanslier och finner att många fördelar står att vinna med en sådan organisation. *HD:s flesta ledamöter, justitierådet Conradi, nedre justitierevisionen, SACO* och *hovrättslagmannen Litzén* är däremot kritiska mot förslaget om avdelningskanslier. *HD:s flesta ledamöter* och *justitierådet Conradi* anför att, med hänsyn till den obundenhet till avdelning som måste prägla handläggningen av målen, det får anses föreligga större trygghet för att ej några förbiseenden skall ske, om man behåller den nuvarande ordningen med en protokollsavdelning med uppgift att sätta upp protokoll och konceptdomar samt en annan avdelning, som ombesörjer expediering. *Nedre justitierevisionen* framhåller att de nuvarande protokolls- och expedieringsavdelningarna fungerar som specialiserade och effektiva enheter och att något påtagligt samband mellan dem inte råder och inte heller är erforderligt. Revisionen anför vidare att de moment av målbehandlingen som föreslås ankomma på varje avdelningskansli är av sådan karaktär att de inte kan utföras i ett sammanhang utan att flera av åtgärderna fordrar föregående granskning eller beslut av vederbörande revisionssekreterare. Akten måste följaktligen sändas mellan denne och kansliet flera gånger. På grund av det sagda anser revisionen att några fördelar inte är att vinna genom den föreslagna ändringen i organisationen såvitt gäller protokolls- och expedierings-

avdelningarna. Nedre justitierevisionen har däremot inte något att erinra mot att registratorskontoret och arkivet förs samman till en organisatorisk enhet. *Hovrättslagmannen Litzén* är emellertid kritisk mot förslaget även i den delen.

Vad de sakkunniga anfört om handläggningen av administrativa ärenden godtas av *HD:s samtliga ledamöter* och av *hovrätten för Västra Sverige*. *JK* delar de sakkunnigas uppfattning om vilka ärenden som bör avgöras i plenum men ifrågasätter om arbetsfördelningen mellan *HD:s* ordförande och kanslichefen bör vara så obestämd som de sakkunniga föreslår. Med hänsyn till angelägenheten av att ordföranden i största möjliga utsträckning kan ägna sig åt dömande verksamhet säger sig *JK* dock inte vilja avstyrka förslaget i den delen. *HD:s samtliga ledamöter* liksom *nedre justitierevisionen* anser att det för handläggning av disciplinära frågor bör inrättas en disciplinnämnd, lämpligen bestående av kanslichefen och två revisionssekreterare.

Vad gäller antalet avdelningar i *HD* anser *HD:s samtliga ledamöter*, med hänsyn till ovissheten om när det läge inträffar då antalet avdelningar kan definitivt minskas till två, att det bör föreskrivas att *HD* skall vara delad i tre avdelningar. *HD:s* ledamöter anför vidare att justitierådens indelning på avdelningar bör ske enligt grunder som *HD* beslutar. I denna del framhåller ledamöterna att det är ett vitalt intresse att cirkulation mellan avdelningarna sker i samma omfattning som f.n. *Hovrätten för Västra Sverige* säger sig inte ha någon erinran mot vad de sakkunniga anfört om justitierådets antal och principerna för ändrad tjänstgöringsindelning.

Mot de sakkunnigas förslag om tidpunkt för ikraftträdande riktas kritik av *HD:s samtliga ledamöter* och av *JK*. *HD:s* ledamöter hänvisar till att man ännu inte kunnat vinna någon erfarenhet av de nya bestämmelserna om rätt till prövning i *HD* och att det är svårt att bedöma i vad mån dessa bestämmelser kommer att föranleda jämkningar i sättet för arbetets bedrivande. På grund därav föreslår ledamöterna att den avsedda reformen i vart fall ej sätts i kraft förrän tidigast den 1 juli 1972. *JK* ifrågasätter, som tidigare nämnts, om det inte bör anstå t.v. med genomförandet av omorganisationen.

När det gäller den författningsmässiga regleringen framförs kritiska synpunkter framför allt av *HD:s samtliga ledamöter*. Ledamöterna erinrar om 17 § andra stycket regeringsformen, enligt vilket närmare bestämmelser om *HD:s* sammansättning och tjänstgöring meddelas i särskild lag, stiftad av Kungl. Maj:t och riksdagen samfällt i den ordning som anges i 87 § 1 mom. Att, som de sakkunniga föreslagit, ta in vissa bestämmelser om *HD:s* sammansättning och tjänstgöring i en instruktion är enligt ledamöternas åsikt inte förenligt med nämnda grundlagsbestämmelse. *HD:s flesta ledamöter*, vilkas åsikt delas av *justitieråden Brundin* och *Ulveson*, anser att utgångspunkten vid bedömandet av vilka lagregler som behövs bör vara att man i betydande

utsträckning kan överlämna till domstolen själv att avgöra hur ledamöternas arbete skall ordnas och fördelas. Alltför detaljerade regler kan leda till att hinder uppstår för att ordna arbetet på lämpligaste sätt. Vissa bestämmelser anser emellertid HD:s flesta ledamöter erforderliga, och de kan lämpligen tas upp i RB. Till dessa bestämmelser hör enligt ledamöternas uppfattning, utöver de bestämmelser som de sakkunniga har föreslagit införda i RB, reglerna om antalet avdelningar, ledamöternas indelning på avdelningar, tid under året då arbetet skall pågå på avdelning, skyldigheten att ordna så att en avdelning alltid kan samlas samt utseende av referent. När det i övrigt gäller den föreslagna instruktionen anför HD:s flesta ledamöter att den bör innehålla endast sådana föreskrifter om administrativa ärenden och om arbetets ordnande som är oundgängligen erforderliga. Därutöver får det ankomma på HD själv att i arbetsordning ge bestämmelser om arbetsformerna. HD:s flesta ledamöter är slutligen kritiska mot rubriken instruktion och menar att den kan ge intryck av att Kungl. Maj:t skulle ingripa i HD:s dömande verksamhet. Författningen bör i stället betecknas stadga.

Justitierådet Conradi framhåller som sin mening att det även utan den uttryckliga bestämmelsen i regeringsformen vore olämpligt om regeringen skulle meddela instruktion för HD:s arbete. HD:s oberoende av regeringen bör över huvud taget inte kunna ifrågasättas. Visserligen får man väl, anser Conradi, utgå från att regeringen skulle kunna meddela instruktion för HD:s kansli. Instruktionen får emellertid inte innehålla något om justitierådets tjänstgöring.

Även *nedre justitierevisionen* och *statskontoret* anser att bestämmelser som avser rent interna förhållanden eller är av detaljerad natur inte bör finnas i instruktion utan i stället tas in i en arbetsordning.

Departementschefen

Nedre justitierevisionen har sedan lång tid tillbaka ombesörjt beredningen och föredragningen av mål och ärenden hos HD. Vidare har revisionen svarat för expedieringen av HD:s domar och beslut. I formellt avseende har revisionen utgjort en egen myndighet, skild från HD. Som framhållits av bl.a. domstolskommittén (se SOU 1969:41) får en sådan ordning anses föråldrad och principiellt egenartad. Även om revisionen har visat sig väl fylla sin uppgift som berednings- och expeditiionsorgan, har det nuvarande systemet medfört vissa praktiska olägenheter. Det är också angeläget att HD får en kansliorganisation som är likartad den som byggts upp för regeringsrätten (jfr prop. 1971:30, KU 1971:36, rskr 1971:222, SFS 1971:289).

Jag har redan i prop. 1971: 45 med förslag till nya fullföljdsregler m.m. uttalat som min mening att nedre justitierevisionen bör upphöra som en självständig myndighet och omvandlas till ett kansli för HD. Att

så skall ske har också varit utgångspunkten för de sakkunnigas utredningsarbete. Reformen har förberetts genom att bestämmelsen i 24 § regeringsformen om revisionen som självständigt beredningsorgan åt HD har upphävts.

Av de remissinstanser som yttrat sig över de sakkunnigas förslag har så gott som samtliga ställt sig positiva till att nedre justitierevisionens föredragande- och kansliorganisation inordnas i HD. I detta avseende har kritik i stort sett förts fram endast när det gäller tidpunkten för genomförandet av omorganisationen. Det har påpekats att man ännu saknar erfarenhet av de nya fullföljdsreglernas inverkan på HD:s arbete, att det planerade domstolsverket ännu inte har inrättats och att den bebådade utredningen om domarutbildningen och domarkarriären ännu inte har påbörjats. Vidare har det sagts att man före omorganisationen bör undersöka hur rättegångstiderna hos HD bäst skall kunna nedbringas.

För egen del anser jag att avskaffandet av nedre justitierevisionen och inordnandet av dess kansli- och föredragandeorganisation i HD bör genomföras utan dröjsmål. Detta kan enligt min mening ske utan att man föregriper en kommande utredning om domarutbildningen och domarkarriären. Naturligtvis kan vissa detaljer i organisationen behöva ändras, sedan man vunnit större erfarenhet av de nya fullföljdsreglernas inverkan på HD:s arbete och sedan eventuellt ett domstolsverk inrättats. Dessa förhållanden torde emellertid inte komma att påverka HD:s kansli- och föredragandeorganisation i stort. Jag anser vidare att omorganisationen skapar goda förutsättningar för ett effektivt arbete inom HD, så att bl.a. rättegångstiderna skall kunna nedbringas. Detta hindrar naturligtvis inte att man inom ramen för organisationen ständigt undersöker hur effektiviteten skall kunna förbättras ytterligare.

Som de sakkunniga framhållit måste man vid omorganisationen i första hand se till att beredningen av mål och ärenden sker på bästa möjliga sätt och att det biträde som HD:s ledamöter erhåller vid beredningen uppfyller högt ställda krav. Vidare är det av vikt att inte några betungande administrativa uppgifter läggs på HD:s ordförande eller annan ledamot till förfång för den dömande verksamheten. Slutligen bör man, som de sakkunniga också framhållit, beakta de föredragandes ställning och bl.a. ge deras tjänstgöring i HD ett högt utbildningsvärde.

Enligt min mening tillgodoses de nämnda synpunkterna i allt väsentligt genom de sakkunnigas förslag. Förslaget har också på de flesta punkter fått ett välvilligt mottagande av remissinstanserna.

Som de sakkunniga föreslagit bör HD:s ordförande vara den samlade organisationens chef, medan under honom kansliet bör förestås av en kanslichef. Jag vill betona att ordförandens chefskap avser endast HD:s administration och alltså inte berör ledamöternas självständiga ställning som domare. Frågan om kanslichefens arbetsuppgifter och kva-

lifikationer ämnar jag återkomma till i samband med att jag behandlar anslagsfrågorna.

Samtidigt med att jag tar upp de övriga frågor som rör HD:s organisation och verksamhet vill jag behandla den författningsmässiga regleringen i ämnet. Av intresse är framför allt vilka bestämmelser som bör stå i lag och vilka som kan meddelas av Kungl. Maj:t eller av HD själv.

Bestämmelser om HD finns f.n. i regeringsformen, i RB och i lagen (1946:879) om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring (1946 års lag). I fråga om nedre justitierevisionen finns bestämmelser huvudsakligen i dess arbetsordning. Som de sakkunniga framhållit blir den författningsmässiga regleringen av HD:s organisation och verksamhet onödigt komplicerad, om man utöver grundlagsbestämmelserna har regler i två olika lagar och dessutom en författning, meddelad av Kungl. Maj:t. I likhet med de sakkunniga finner jag lämpligt att de bestämmelser som bör ges i lag förs samman och tas in i RB.

I 17 § andra stycket regeringsformen sägs att närmare bestämmelser om HD:s sammansättning och tjänstgöring meddelas i särskild lag, stiftad av Kungl. Maj:t och riksdagen samfällt i den ordning som anges i 87 § 1 mom. regeringsformen. Grundtanken bakom detta lagrum får anses vara att HD skall vara obunden av regeringsmakten i sin dömande verksamhet. I enlighet härmed bör alla viktigare bestämmelser om HD:s organisation och verksamhet meddelas i lag. När det däremot gäller frågor som är av uteslutande administrativ natur är det i och för sig inte någonting som hindrar att Kungl. Maj:t meddelar behövliga bestämmelser. Detsamma gäller frågor rörande beredningen av mål och ärenden. I stor utsträckning bör emellertid frågor som gäller HD:s verksamhet överlämnas till domstolens eget bestämmande.

Den nuvarande lagbestämmelsen om antalet justitieråd bör även i fortsättningen finnas i lag. Vidare är en bestämmelse om att HD skall vara uppdelad på avdelningar av sådan natur att den bör vara lagfäst. Frågan om hur många avdelningar som skall finnas i HD hänger nära samman med antalet justitieråd. I detta avseende gäller f.n. att det i HD skall finnas högst 22 justitieråd men att antalet under en övergångstid kan vara högre. På längre sikt kan man emellertid, som framhållits i prop. 1971:45, till följd av de ändrade fullföljdsbestämmelserna räkna med att antalet justitieråd skall kunna nedbringas väsentligt.

Med hänsyn till den förändring av antalet justitieråd som sålunda är att vänta och då dessutom en förändring kan ske förhållandevis snabbt, finner jag att man inte i lag bör ange det exakta antalet avdelningar i HD utan ha en mer flexibel regel. Regeln bör ha det innehållet att domstolen skall vara delad i två eller flera avdelningar. Det bör få ankomma på HD själv att bestämma det exakta antalet avdelningar som skall finnas vid varje tidpunkt. Hänsyn får därvid tas till det antal

ledamöter som för tillfället tjänstgör i dömande verksamhet. Som de sakkunniga framhållit torde en lämplig utgångspunkt vid bestämmandet av antalet avdelningar vara att antalet ledamöter, på varje avdelning inte understiger sex.

F.n. finns en lagregel som innebär att justitieråden indelas till tjänstgöring på avdelningarna för viss tidsperiod. För min del anser jag inte att frågan om justitierådets indelning på avdelningarna är av sådan karaktär att den behöver regleras i lag. I stället bör det få ankomma på HD själv att meddela de bestämmelser som behövs i denna fråga. Det finns inte heller anledning att behålla den nuvarande lagregeln om att arbetet på avdelningarna skall pågå under viss tid under året. I fråga om arbetet på avdelningarna bör i stället HD själv få meddela de bestämmelser som behövs, varvid hänsyn får tas till bl.a. arbetsläget inom domstolen. Att någon av avdelningarna alltid skall kunna samlas får anses självklart.

Liksom nu bör i lag meddelas bestämmelser om ordförande i HD och på avdelning samt om avdelningarnas lika behörighet att ta upp mål som domstolen handlägger.

F.n. innehåller 1946 års lag även bestämmelser om referent i HD. Domstolens ledamöter har ansett att det även i fortsättningen bör finnas en lagfäst bestämmelse i denna fråga. Ledamöterna har därvid bl.a. framhållit att en bestämmelse om referent har samband med omröstningsreglerna i 16 kap. 1 § och 29 kap. 1 § RB, där det sägs att, om mål har beretts av viss ledamot, han skall säga sin mening först. Mot detta vill jag rent allmänt säga att frågan om utseende av referent, något som ju bl.a. rör beredningen av mål, knappast kan anses vara av sådan vikt att den bör regleras i lag. Vidare kan erinras om att referent alltid utses i hovrätt och att de nämnda reglerna i 16 kap. 1 § och 29 kap. 1 § RB gäller även omröstningen där. Bestämmelserna om utseende av referent i hovrätt har emellertid inte tagits in i RB utan finns f.n. i den av Kungl. Maj:t meddelade arbetsordningen (1947:960) för rikets hovrätter.

Enligt min mening bör det få ankomma på HD själv att bestämma i vilka fall referent skall utses. Som HD:s ledamöter föreslagit bör vidare domstolen själv få meddela bestämmelser om referentskapens fördelning mellan ledamöterna på en avdelning. Jag utgår från att domstolen därvid kommer att följa det förslag som de sakkunniga har fört fram och som har godtagits av HD:s ledamöter, dvs. att referent skall utses med beaktande av att arbetsbördan såvitt möjligt fördelas jämnt mellan avdelningens samtliga ledamöter utom ordföranden.

I likhet med de sakkunniga finner jag det önskvärt att ledamöterna, redan innan referent har utsetts, får viss insyn i beredningen av målen. Detta torde bl.a. vara en förutsättning för att avdelningarna skall kunna planera sitt arbete på bästa möjliga sätt. Jag biträder därför de

sakkunnigas förslag att målen redan vid lottningen skall fördelas på de olika avdelningarna. Som HD:s flesta ledamöter framhållit är det emellertid viktigt att man inte binder målen alltför hårt vid avdelningarna utan har ett tämligen flexibelt system. Det bör alltså finnas möjlighet att flytta målen mellan avdelningarna, i den mån det behövs för att arbetet inom HD skall flyta jämnt och bli så effektivt som möjligt.

I och med att målen lottas på de olika avdelningarna får varje avdelningsordförande ett ansvar för att de mål som hör till hans avdelning bereds på ett ändamålsenligt sätt och tas fram till föredragning i lämplig ordning. I den tillsyn över beredningen som sålunda kommer att åvila ordföranden bör han emellertid, som de sakkunniga föreslagit, kunna få biträde av en eller flera andra ledamöter på avdelningen.

Med hänsyn till vad jag nu har anfört ämnar jag föreslå Kungl. Maj:t att meddela vissa grundläggande bestämmelser om målen fördelning på avdelningarna och om ledamöternas befattning med beredningen av målen. De närmare bestämmelserna i dessa frågor bör meddelas av HD själv.

I enlighet med 22 § 1 mom. regeringsformen bör i lag finnas bestämmelser om avgörande i plenum och om domförhet vid behandling av fråga om prövningstillstånd och av nådeärende. Vidare bör i lag finnas, utöver den jävsbestämmelse som nu är intagen i 1946 års lag, dels bestämmelser om att det hos HD skall finnas lagfarna revisionssekreterare och ett kansli, dels ett bemyndigande för Kungl. Maj:t att meddela närmare bestämmelser om HD:s organisation och verksamhet.

F.n. innehåller 3 kap. 6 § andra stycket RB ett bemyndigande för Kungl. Maj:t att bestämma i vilken omfattning åtgärd, som avser endast måls beredning, får vidtas av nedre justitierevisionen eller av tjänsteman där. I denna fråga har Kungl. Maj:t meddelat bestämmelser i arbetsordningen för nedre justitierevisionen. Enligt min mening bör det även i fortsättningen ankomma på Kungl. Maj:t att meddela bestämmelser om behörigheten att vidta åtgärd som rör måls beredning. Jag finner det därvid lämpligt att revisionssekreterare och andra tjänstemän vid HD tillerkänns i huvudsak samma rätt som f.n. att vidta förberedande åtgärder. Som de sakkunniga framhållit finns det dock inte skäl att behålla den nuvarande bestämmelsen om att vissa åtgärder kräver medverkan av tre revisionssekreterare. Dessa åtgärder bör i fortsättningen få företas av endast en revisionssekreterare.

I enlighet med vad jag tidigare har anfört torde Kungl. Maj:t kunna meddela behövliga bestämmelser i fråga om beredningen av mål även utan bemyndigande i lag. Det nuvarande bemyndigandet i 3 kap. 6 § andra stycket RB bör därför utgå.

Frågan om fördelningen av målen mellan revisionssekreterarna saknar jag anledning att gå närmare in på. I denna fråga bör HD själv få meddela bestämmelser. Jag finner emellertid självklart att målen, redan

när de kommer in, fördelas mellan rotlarna och därmed mellan revisionssekreterarna på ett sätt som så långt möjligt kan beräknas fördela arbetsbördan jämnt. Det ligger i sakens natur att justeringar i fördelningen kan behöva ske på ett senare stadium, bl.a. sedan det beslutats huruvida prövningstillstånd skall beviljas.

Även frågorna om den närmare organisationen av HD:s kansli och om handläggningen av administrativa ärenden saknar jag anledning att gå in på i detta sammanhang. I dessa frågor ankommer det på Kungl. Maj:t och på HD själv att meddela bestämmelser. Jag vill här endast understryka vikten av att det inte läggs några betungande uppgifter av administrativ natur på HD:s ordförande eller på de andra ledamöterna.

Med den författningsmässiga reglering av HD:s organisation och verksamhet som jag nu har angett når man en formell överensstämmelse med vad som gäller för regeringsrätten. Även för regeringsrättens vidkommande innehåller regeringsformen en föreskrift om att närmare bestämmelser om domstolens sammansättning och tjänstgöring meddelas i lag (18 § regeringsformen). Sådana bestämmelser finns i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar. I lagen sägs bl.a. att regeringsrätten består av högst 18 regeringsråd, att regeringsrätten är delad i två eller flera avdelningar och att avdelningarna är lika behöriga att ta upp mål som regeringsrätten handlägger. Vidare finns bestämmelser om ordförande i regeringsrätten och på avdelning, om avgörande i plenum, om domförhet vid behandling av fråga om prövningstillstånd samt om jäv i visst fall. Lagen innehåller också dels en bestämmelse om att det hos regeringsrätten finns särskilda tjänstemän för beredning och föredragning av mål samt ett kansli, dels ett bemyndigande för Kungl. Maj:t att meddela närmare bestämmelser om domstolens organisation och verksamhet. Angående förarbetena till lagen, se prop. 1971:30, KU 1971:36, rskr 1971:222.

Tidpunkten för genomförandet av den aktuella reformen, såvitt gäller HD, bör enligt min mening bestämmas till den 1 juli 1972.

Nedre justitierevisionens upphörande som självständig myndighet medför följdändringar i lagen (1955:261) om avstängning av domare och lagen (1957:132) med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m.m. I detta sammanhang bör också göras en ändring i militära rättegångslagen (1948:472). Ändringen är en följd av de nya fullföljdsbestämmelserna i 54 kap. 10 § RB.

I enlighet med det anförda har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

- 1) lag om ändring i rättegångsbalken,
- 2) lag om ändring i lagen (1955:261) om avstängning av domare,
- 3) lag om ändring i lagen (1957:132) med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m.m.,

4) lag om ändring i militära rättegångslagen (1948:472).

Förslagen torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga*¹.

Specialmotivering

Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

3 kap. 4 §

Bestämmelsen om antalet justitieråd motsvarar 1 § första stycket 1946 års lag, medan bestämmelsen om ordförande har flyttats över från 5 § första punkten samma lag.

F.n. föreskrivs att HD:s ordförande förordnas för sin tjänstetid. Denna bestämmelse kom till efter initiativ av riksdagen (1LU 1946:43, rskr 1946:333), som ansåg att ordförandens ledande ställning inom domstolen därmed blev mera markerad samtidigt som det underströks att valet av ordförande måste ske med den största omsorg. För min del anser jag det så uppenbart att HD:s ordförande har en ledande och självständig ställning att det inte behöver understrykas genom en bestämmelse av detta slag. Bestämmelsen har inte heller någon motsvarighet när det gäller regeringsrättens ordförande (jfr 3 § lagen om allmänna förvaltningsdomstolar). Med hänsyn till det anförda har i förevarande paragraf inte tagits upp någon föreskrift om för vilken tid HD:s ordförande förordnas.

Bestämmelsen om att HD skall vara delad i två eller flera avdelningar har kommenterats i den allmänna motiveringen. Föreskriften om avdelningarnas lika behörighet finns f.n. i 4 § första stycket 1946 års lag.

Bestämmelserna i tredje stycket om ordförande på avdelning har f.n. sin motsvarighet i 5 § andra och tredje punkterna 1946 års lag. Liksom beträffande HD:s ordförande föreskrivs i fråga om avdelningsordförande endast att han förordnas av Kungl. Maj:t. Däremot sägs ingenting om för vilken tid avdelningsordförande förordnas.

I enlighet med den terminologi som är vanlig i RB talas i denna liksom i kapitlets övriga paragrafer inte om ärende utan endast om mål. Detta innebär inte någon saklig ändring i förhållande till vad som gäller f.n.

3 kap. 5 §

Paragrafen innehåller de bestämmelser om plenum som f.n. finns i 3 kap. 4 § andra—fjärde styckena och 3 kap. 5 § RB.

Enligt 5 § första stycket lagen om allmänna förvaltningsdomstolar har regeringsrätten i visst fall möjlighet att hänskjuta ett mål eller en

¹ Bilagan har uteslutits här, såvitt gäller de under 2—4 angivna författningsförslagen. I dessa delar är bilagan likalydande med den bilaga som är fogad vid propositionen.

viss fråga till plenum, även om den på avdelningen rådande meningen inte avviker från förut antagen rättsgrundsats eller lagtolkning. Hänskjutande får i sådant fall ske, om det är av särskild betydelse för rättstillämpningen att målet eller viss fråga avgörs av regeringsrätten i dess helhet. Denna bestämmelse kom till på förslag av lagrådet (prop. 1971:30 del 2, s. 672), som ansåg att bestämmelsen var av betydelse för bl.a. det fallet att målet rörde en fråga som visat sig ofta komma upp i praktiken och som var mycket kontroversiell. När ett sådant mål första gången prövades på en avdelning av regeringsrätten kunde det antas att ett liknande mål snart kom upp på en annan avdelning, och det kunde då befaras att bedömningen där skulle bli en annan så att plenum skulle komma att behövas. Enligt lagrådets mening var det av stor betydelse för rättstillämpningen att i situationer av detta slag ett mål med en gång kunde avgöras i plenum. Även om vad lagrådet sålunda anfört torde ha sitt största praktiska intresse när det gäller mål av den typ som handläggs av regeringsrätten, är det enligt min mening angeläget att för HD:s vidkommande öppna samma möjlighet att hänskjuta mål eller viss fråga till plenum. I 3 kap. 5 § första stycket RB har därför lagts till en bestämmelse som motsvarar nämnda föreskrift i 5 § första stycket lagen om allmänna förvaltningsdomstolar.

3 kap. 6 §

Paragrafens första stycke innehåller oförändrat bestämmelser om domförhet vid behandling av fråga om prövningstillstånd. Som ett andra stycke har tagits upp den bestämmelse om domförhet vid behandling av nådeärende som f.n. finns i 8 § 1946 års lag.

I enlighet med vad jag har anfört i den allmänna motiveringen har det inte tagits upp någon motsvarighet till det nuvarande bemyndigandet i 3 kap. 6 § andra stycket.

3 kap. 7 §

Paragrafen motsvarar 7 § 1946 års lag.

3 kap. 8 §

Med hänsyn till att titeln revisionssekreterare har långvarig tradition bör den behållas som tjänstebestämmelse på föredragandena i HD även efter nedre justitierevisionens avskaffande. Som de sakkunniga påpekat har titeln dessutom fortfarande språklig anknytning till HD:s verksamhet genom att revision utgör beteckningen på det viktigaste rättsmedlet vid fullföljd av talan till domstolen. Benämningen revisionssekreterare förekommer även i 4 kap. 2 § RB.

3 kap. 9 §

Bemyndigandet för Kungl. Maj:t att meddela närmare bestämmelser om HD:s organisation och verksamhet motsvarar det bemyndigande

som finns i 18 § lagen om allmänna förvaltningsdomstolar och som gäller bl.a. regeringsrätten.

Övergångsbestämmelserna

I samband med upphävandet av 24 § regeringsformen har i övergångsbestämmelse föreskrivits att äldre bestämmelser skall tillämpas intill dess Kungl. Maj:t och riksdagen bestämmer annat. Även om de nu föreslagna ändringarna i RB redan i och för sig kan anses innebära att 24 § regeringsformen inte längre skall tillämpas, har för tydlighetens skull en crinran om detta tagits upp i första stycket av förevarande övergångsbestämmelser.

Till tredje stycket av förevarande övergångsbestämmelser har flyttats övergångsbestämmelserna till lagen (1971:219) om ändring i lagen (1946:879) om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring.

Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande över förslagen till

- 1) lag om ändring i rättegångsbalken,
- 2) lag om ändring i lagen (1955:261) om avstängning av domare,
- 3) lag om ändring i lagen (1957:132) med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m.m.,
- 4) lag om ändring i militära rättegångslagen (1948:472)

inhämtas genom utdrag av protokollet.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:
Britta Gyllensten

*Bilaga***1) Förslag till
Lag om ändring i rättegångsbalken**

Härigenom förordnas i fråga om rättegångsbalken,

dels att 3 kap. 4–6 och 8 §§ samt 33 kap. 7 § skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i 3 kap. skall införas två nya paragrafer, 7 och 9 §§, av nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

3 kap.

4 §

Högsta domstolen skall vara delad i två eller flera avdelningar.

Finner någon av högsta domstolens avdelningar vid överläggning till dom eller beslut den å avdelningen rådande meningen avvika från rättsgrundsats eller lagtolkning, som förut varit antagen av högsta domstolen, må avdelningen förordna, att målet i hela dess vidd eller, om det prövas kunna ske, allenast viss i målet uppkommen fråga skall avgöras av högsta domstolen i dess helhet.

Hava i särskilda, för avdelningen kända domar eller beslut mot varandra stridande åsikter i fråga om viss rättsgrundsats eller lagtolkning å olika tider gjort sig gällande inom högsta domstolen, äge vad nu är föreskrivet tillämpning allenast i det fall, att avdelningen finner den rådande meningen avvika från dom eller beslut, som senast meddelats.

Vad nu är stadgat avser ej mål, som angår häktad eller eljest enligt särskild föreskrift fordrar skyndsamt avgörande, om målet före-

Högsta domstolen utgöres av högst tjugotvå justitieråd. Konungen förordnar ett av justitieråden att vara domstolens ordförande.

Högsta domstolen skall vara delad i två eller flera avdelningar. Avdelningarna äro lika behöriga att upptaga mål, som högsta domstolen handlägger.

Högsta domstolens ordförande är tillika ordförande på en avdelning. Ordförande på annan avdelning är det justitieråd som Konungen förordnar.

Nuvarande lydelse

kommer å sådan tid, att det icke utan menlig tidsutdräkt kan avgöras av högsta domstolen i dess helhet.

Föreslagen lydelse

5 §

Finner någon av högsta domstolens avdelningar vid överläggning till dom eller beslut den å avdelningen rådande meningen avvika från rättsgrundsats eller laktolkning, som förut varit antagen av högsta domstolen, må avdelningen förordna, att målet i hela dess vidd eller, om det prövas kunna ske, allenast viss i målet uppkommen fråga skall avgöras av högsta domstolen i dess helhet. Sådant förordnande må också meddelas, om det i annat fall är av särskild betydelse för rättstillämpningen att målet eller viss fråga avgöres av högsta domstolen i dess helhet.

Hava i särskilda, för avdelningen kända domar eller beslut mot varandra stridande åsikter i fråga om viss rättsgrundsats eller lagtolkning å olika tider gjort sig gällande inom högsta domstolen, äge första stycket första punkten tillämpning allenast i det fall, att avdelningen finner den rådande meningen avvika från dom eller beslut, som senast meddelats.

Vad nu är stadgat avser ej mål, som angår häktad eller eljest enligt särskild föreskrift fordrar skyndsamt avgörande, om målet förekommer å sådan tid, att det icke utan menlig tidsutdräkt kan avgöras av högsta domstolen i dess helhet.

Då mål avgöres av högsta domstolen i dess helhet, böra, om laga hinder ej möter, alla justitieråden deltaga i avgörandet.

6 §¹

I behandling av fråga rörande tillstånd, att talan må komma under högsta domstolens prövning, skola tre ledamöter deltaga. Fråga om

¹ Senaste lydelse 1971: 218.

Nuvarande lydelse

prövningstillstånd, som förklarats vilande enligt 54 kap. 11 § första stycket, avgöres dock av de ledamöter som pröva målet.

Konungen bestämmer, i vilken omfattning åtgärd, som avser allenast måls beredande, må vidtagas av nedre justitierevisionen eller tjänsteman vid denna.

Föreslagen lydelse

Skall högsta domstolen avgiva yttrande i ärende, som avses i 26 § regeringsformen, må beslut i frågan fattas av tre ledamöter.

7 §²

Då avdelning behandlar ansökan om resning eller besvär över domvilla i något av högsta domstolen avgjort mål, må ej ledamot, som deltagit i det tidigare avgörandet, tjänstgöra på avdelningen, om domfört antal ledamöter ändå är att tillgå inom domstolen.

8 §

I nedre justitierevisionen skola för måls beredande till behandling i högsta domstolen finnas revisionssekreterare. Revisionssekreterare skall vara lagfaren. Vid nedre justitierevisionen skall ock för högsta domstolen finnas kansli, som hålles öppet för allmänheten å bestämda tider.

Närmare bestämmelser om nedre justitierevisionens organisation och verksamhet meddelas av Konungen.

För beredning och föredragning av mål i högsta domstolen skola hos domstolen finnas revisionssekreterare, vilka skola vara lagfarna.

Vid högsta domstolen skall finnas kansli.

9 §

Närmare bestämmelser om högsta domstolens organisation och verksamhet meddelas av Konungen.

33 kap.

7 §³

Har någon hos nedre justitierevisionen skriftligen anmält ombud, som äger för honom mottaga stämning eller annan handling, må i den omfattning anmälan avser delgivning ske med ombudet.

Har någon hos högsta domstolen skriftligen anmält ombud, som äger för honom mottaga stämning eller annan handling, må i den omfattning anmälan avser delgivning ske med ombudet.

² Förutvarande 7 § upphävd genom 1971: 218.

³ Senaste lydelse 1970: 429.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Anmälan må göras endast av den som, då anmälan sker, äger hemvist inom riket och skall avse viss tid ej överstigande tre år. Säsom ombud må endast den anmälas, som äger hemvist inom riket. Vid anmälan skall ombudets postadress uppgivas. Sker ändring däri, skall anmälan därom göras.

Är någon enligt denna paragraf behörig att mottaga delgivning för annan, äge vad i 5 och 15 §§ delgivningslagen är stadgat icke tillämpning å delgivning med denne, med mindre delgivning med ombudet enligt 7 eller 12 § delgivningslagen ej kan ske.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1972. Till följd härav skall 24 § regeringsformen, som enligt kungörelsen (1971:31) om beslutad ändring i regeringsformen⁴ upphört att gälla men som skall tillämpas intill dess Konungen och riksdagen bestämmer annat, icke tillämpas efter utgången av juni 1972.

Genom lagen upphäves lagen (1946:879) om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring.

Högsta domstolen får bestå av fler än tjugotvå justitieråd till dess antalet nedgått till detta antal till följd av inträffade ledigheter. Om särskilda skäl föreligger, får dock nya ledamöter utses dessförinnan.

Bestämmelserna i 33 kap. 7 § första och tredje styckena rättegångsbalken om delgivning med ombud gäller även sådant ombud som enligt paragrafens äldre lydelse har anmälts hos nedre justitierevisionen.

⁴ Öppet brev om utfärdandet av kungörelsen uppläst i riksdagen den 17 februeri 1971.

Utdrag av protokoll, hållet i lagrådet den 24 januari 1972.

Närvarande: justitierådet ALEXANDERSON, regeringsrådet KLACKENBERG, f. d. regeringsrådet ÖHMAN, justitierådet WALBERG.

Enligt lagrådet den 30 december 1971 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitieärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 10 december 1971, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets yttrande skulle inhämtas över upprättade förslag till 1) *lag om ändring i rättegångsbalken*, 2) *lag om ändring i lagen (1955: 261) om avstängning av domare*, 3) *lag om ändring i lagen (1957: 132) med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m. m.*, 4) *lag om ändring i militära rättegångslagen (1948: 472)*.

Förslagen, som finns bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Staffan Magnusson.

Lagrådet yttrade:

De föreslagna lagändringarna är föranledda av det praktiskt-organisatoriska önskemålet att inordna nedre justitierevisionens föredragande- och kansliorganisation under HD.

Den författningsmässiga regleringen har sin utgångspunkt i 17 § regeeringsformen. Bakom detta stadgande ligger tanken att HD:s dömande verksamhet skall vara oberoende av den verkställande makten. Enligt andra stycket av nämnda paragraf skall närmare bestämmelser om HD:s sammansättning och tjänstgöring meddelas i särskild lag, stiftad av Kungl. Maj:t och riksdagen samfällt. Efter omorganisationen, varigenom begreppet HD får ett vidgat innehåll, torde stadgandet i andra stycket få anses gälla domstolens sammansättning i dess dömande verksamhet och ledamöternas tjänstgöring.

I remissprotokollet har som allmän utgångspunkt angivits att alla viktigare bestämmelser om domstolens organisation och verksamhet skall meddelas i lag, medan frågor, som är av uteslutande administrativ natur, kan regleras genom av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser. Lagrådet finner den angivna utgångspunkten i och för sig riktig.

Enligt förslaget har emellertid det område, som skall regleras genom lagstiftning, avsevärt inskränkts i förhållande till vad som nu regleras i 1946 års lag om HD:s sammansättning och tjänstgöring. Såsom i remissprotokollet anmärkts tänkes detta ske på det sätt att frågor som gäller HD:s verksamhet i stor utsträckning överlämnas till domstolens eget bestämmande. Samtidigt har i 3 kap. RB i dess föreslagna lydelse inrymts

ett stadgande, enligt vilket Kungl. Maj:t bemyndigas att meddela närmare bestämmelser om HD:s organisation och verksamhet.

Den föreslagna inskränkningen av det nu i lag reglerade området i förening med nyssnämnda bemyndigande för Kungl. Maj:t går enligt lagrådets mening längre än som är väl förenligt med 17 § andra stycket regeringsformen. I den mån inskränkningen sker genom att frågor överlämnas åt HD:s eget avgörande kan detta givetvis inte anses innefatta något den verkställande maktens intrång på den dömande maktens område. Även bortsett från önskemålet att formellt uppfylla grundlagsstadgandet framstår det enligt lagrådets mening såsom önskvärt med en något mera omfattande reglering i lag i nu förevarande avseende än förslaget innebär.

Det är emellertid av vikt att hålla fast vid att i den mån HD:s sammansättning och justitierådens tjänstgöring lämnas utan reglering i lag, det måste anses tillkomma HD att själv förordna därom. Ett uttryck härför är 9 § första stycket i 1946 års lag, enligt vilken bestämmelse närmare grunder för avdelningarnas sammansättning och målens fördelning samt justitierådens tjänstgöring beslutas av HD samfällt. Någon motsvarighet till denna bestämmelse upptages inte i det remitterade förslaget, något som i och för sig kunnat vara motiverat. Att så inte skett innebär emellertid tydligen inte någon förändring av rättsläget. Av det anförda framgår sålunda, att befogenheten att meddela bestämmelser av den art som avses i 1946 års lag inte kan tillkomma Kungl. Maj:t.

I det följande återkommer lagrådet till de ändringar i de särskilda lagförslagen som föranledes av det nu anförda.

Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

3 KAP.

4 §

Enligt 3 § i 1946 års lag skall justitieråden indelas till tjänstgöring på avdelningarna för viss tidsperiod. Departementschefen har enligt remissprotokollet inte ansett frågan om justitierådens indelning på avdelningarna vara av sådan karaktär att den behöver regleras i lag. Avsikten är att HD utan något särskilt bemyndigande i lag skall meddela de bestämmelser som behövs i frågan.

Processlagberedningen framhöll i motiven till 1946 års lag (NJA II 1947 s. 234) att cirkulation mellan ledamöterna på de olika avdelningarna med rätta ansetts som ett synnerligen verksamt medel till förhindrande av att mellan olika avdelningar kom att framträda mera betydande avvikelser i rättstillämpningen.

Regeln i 3 § nämnda lag om att justitieråden indelas till tjänstgöring på avdelningarna för viss tidsperiod ger uttryck för principen om leda-

möternas cirkulation på de olika avdelningarna. Denna princip är enligt lagrådets mening av sådan allmän betydelse att den även i fortsättningen bör komma till uttryck i lag. Lagrådet föreslår alltså att i RB, lämpligen i förevarande paragraf, en bestämmelse upptages att justitieråden indelas till tjänstgöring på avdelningarna för viss tidsperiod enligt grunder som HD beslutar.

Enligt 5 § i 1946 års lag förordnas HD:s ordförande för sin tjänstetid och likaså förordnas de två övriga avdelningsordförandena envar för sin tjänstetid. I det remitterade förslaget har däremot inte upptagits någon föreskrift om för vilken tid HD:s ordförande eller annan avdelningsordförande förordnas. Följden blir att förordnande skulle kunna meddelas tills vidare. För regeringsrättens del stadgas i 3 § lagen om allmänna förvaltningsdomstolar att Kungl. Maj:t förordnar ett av regeringsråden att vara domstolens ordförande. Motsvarande gäller enligt 4 § samma lag annan avdelningsordförande i regeringsrätten.

Föreskriften om förordnande av HD:s ordförande för tjänstetiden tillkom på riksdagens initiativ (1 LU 1946: 43, rskr 1946: 333; NJA II 1947 s. 239 ff). Första lagutskottet anförde i sitt utlåtande inledningsvis, att starka skäl i och för sig kunde anföras för inrättande av ett särskilt presidentämbete i domstolen, men fann sig på anförda skäl inte böra förordna inrättande av ett sådant ämbete. Enligt utskottet var det uppenbarligen av vikt att HD:s ordförande skulle intaga en ledande och självständig ställning såväl inåt som utåt. Med hänsyn härtill borde föreskrivas att ordföranden utses för sin tjänstetid såsom ledamot av domstolen. Genom en sådan anordning blev ordförandens ledande ställning inom domstolen mera markerad och underströks att valet av ordförande måste ske med den största omsorg.

Lagrådet vill erinra om att i spetsen för hovrätterna och kammarrätterna står presidenter och att i deras ämbeten ingår administrativa funktioner, i allmänhet av större omfattning än de som skall åvila ordföranden i HD. Så länge presidenten innehar ämbetet, alltså »för sin tjänstetid», är han inte blott domare utan också administrativ chef.

Tanken på ett presidentämbete i HD fick visserligen falla. Den ledande och självständiga ställning både inåt och utåt, som av riksdagen avsetts, skulle emellertid onekligen rubbas med en ordning som innebär att ordföranden skulle mot sin vilja av Kungl. Maj:t kunna entledigas från uppdraget som ordförande. Skulle det remitterade förslaget genomföras blir ordförandena i de båda högsta instanserna, HD och regeringsrätten, de enda chefsdomare i landet, vilkas chefsställning inte är fastlagd för tjänstetiden. Lagrådet ifrågasätter lämpligheten härav ur allmän synpunkt.

Såvitt av remissprotokollet framgår har borttagandet av bestämmelsen om förordnande för tjänstetiden inte på något sätt syftat till att rubba

den ledande och självständiga ställningen för HD:s ordförande. Som skäl har främst åberopats överensstämmelse med 3 § lagen om allmänna förvaltningsdomstolar. De nyligen givna förordnandena för ordförande och övriga avdelningsordförande i regeringsrätten har likväl meddelats för tjänstetiden. Vid sådant förhållande förefaller det naturligt att den på riksdagens initiativ tillkomna lagbestämmelsen för HD:s ordförande bibehålles och att en motsvarande bestämmelse vid lämpligt tillfälle införes i lagen om allmänna förvaltningsdomstolar.

På grund av det anförda hemställer lagrådet om den ändringen i det nu föreliggande förslaget, att HD:s ordförande skall förordnas för sin tjänstetid. Vinner denna hemställan bifall, bör motsvarande ändring göras beträffande annan ordförande på avdelning i HD.

5 §

I sista stycket av förevarande paragraf synes, i anslutning till avfattningen av 5 § lagen om allmänna förvaltningsdomstolar, böra göras den jämkningen att ordet »böra» utbytes mot »skola».

9 §

I förevarande paragraf bemyndigas Kungl. Maj:t att utfärda närmare bestämmelser om HD:s »organisation och verksamhet». Enligt sin avfattning kan paragrafen avse också ledamöternas befattning med dömande verksamhet. Att Kungl. Maj:t meddelar bestämmelser i sådant hänseende är emellertid inte väl förenligt med stadgandet i 17 § andra stycket regeringsformen, enligt vilket närmare bestämmelser om HD:s »sammansättning och tjänstgöring» meddelas i särskild, av Konungen och riksdagen samfällt stiftad lag. Å andra sidan torde Kungl. Maj:t utan särskilt bemyndigande kunna meddela bestämmelser om HD:s kansli samt om revisionssekreterarnas och andra tjänstemäns befattning med beredningen av mål. Även om det inte är åsyftat att den föreslagna paragrafen skall gälla justitierådets befattning med dömande verksamhet, bör det vid utformningen av lagen vara angeläget att någon tvekan om innebörden inte kan uppkomma.

Lagen om allmänna förvaltningsdomstolar innehåller visserligen ett motsvarande bemyndigande. Detta gäller emellertid enligt ordalagen allmän förvaltningsdomstol, sålunda inte bara regeringsrätten utan också kammarrätterna. Den formella motsättningen mot regeringsformen (18 § andra stycket) har där inte framträtt lika tydligt som i förevarande bestämmelse om HD:s organisation och verksamhet.

Med hänsyn till det anförda hemställer lagrådet att förevarande paragraf utgår eller ock uttryckligen begränsas till att avse bestämmelser om revisionssekreterarna och HD:s kansli.

I detta sammanhang vill lagrådet något beröra frågan om rubriken till den författning som Kungl. Maj:t kan komma att utfärda beträffande

HD. Bestämmelser för regeringsrätten har givits i »Kungl. Maj:ts instruktion för regeringsrätten». Benämningen instruktion – som är den vanliga i fråga om föreskrifter som Kungl. Maj:t utfärdar för underlydande verk – ger emellertid ett intryck av lydadsförhållande. (Jämför 47 § regeringsformen, enligt vilken paragraf domstolarna skall döma efter lag och laga stadgar, medan ämbetsverken skall lyda Konungens bud och befallningar enligt givna instruktioner m. m.) Det kan därför vara ägnat att ge en missvisande bild av förhållandet mellan den högsta verkställande makten och de högsta domstolarna, om Kungl. Maj:t utfärdar instruktion för dessa. Benämningen instruktion bör alltså enligt lagrådets mening undvikas, i vart fall såvida rubriken inte samtidigt anger att bestämmelserna avser domstolens administrativa uppgifter m. m.

Övriga lagförslag

Förslagen lämnas utan erinran.

Utdrag av protokollet över justitieärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 4 februari 1972.

Närvarande: Ministern för utrikes ärendena WICKMAN, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, NILSSON, LUNDKVIST, GEIJER, ODHNOFF, MOBERG, NORLING, LIDBOM, FELDT

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Geijer, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter lagrådets yttrande över förslag till

- 1) lag om ändring i rättegångsbalken,
- 2) lag om ändring i lagen (1955: 261) om avstängning av domare,
- 3) lag om ändring i lagen (1957: 132) med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m. m.,
- 4) lag om ändring i militära rättegångslagen (1948: 472).

Föredraganden redogör för lagrådets yttrande och anför.

Jag delar lagrådets mening att det är av betydelse att HD:s ledamöter cirkulerar mellan de olika avdelningarna. Härigenom motverkas riskerna för att det mellan avdelningarna uppkommer avvikelser i rättstillämpningen. Även om, som jag tidigare framhållit, frågan inte torde vara av sådan karaktär att den behöver regleras i lag, vill jag inte motsätta mig lagrådets förslag om en lagbestämmelse där principen om cirkulation kommer till uttryck. Bestämmelsen, som lämpligen kan tas in i 3 kap. 4 § RB, bör ha det innehålllet att justitieråden indelas till tjänstgöring på avdelningarna för viss tidsperiod enligt grunder som HD beslutar. Av vad HD:s ledamöter anför vid remissbehandlingen framgår att man inom domstolen ämnar fastställa grunder enligt vilka justitieråden skall cirkulera mellan avdelningarna i samma omfattning som f. n.

Lagrådet har förordnat att i RB tas in en bestämmelse att ordförande och avdelningsordförande i HD skall förordnas för sin tjänstetid. Den av riksdagen nyligen antagna lagen om allmänna förvaltningsdomstolar innehåller inte någon bestämmelse beträffande den tid för vilken ordförande och avdelningsordförande i regeringsrätten skall förordnas. Såvitt avser avdelningsordförande är det med hänsyn till att HD i framtiden kan komma att arbeta på två avdelningar olämpligt att i RB ge en bestämmelse om förordnande för tjänstetiden. HD:s ordförande kommer uppenbarligen, liksom regeringsrättens ordförande, att inta en ledande och självständig ställning även utan en föreskrift i lag om tid för

förordnande. Vad lagrådet anfört i denna del föranleder mig således inte att frånga min tidigare redovisade ståndpunkt.

Vad lagrådet föreslagit beträffande 3 kap. 5 § förslaget till lag om ändring i RB bör godtas.

Bestämmelsen i 3 kap. 9 § om att Kungl. Maj:t meddelar närmare bestämmelser om HD:s organisation och verksamhet tar naturligtvis sikte på sådana frågor som faller utanför 17 § andra stycket regeringsformen, dvs. främst frågor av rent administrativ natur. Då emellertid Kungl. Maj:t även utan stöd i lag kan meddela behövliga bestämmelser i dessa frågor vill jag, trots att det i lagen om allmänna förvaltningsdomstolar finns en motsvarighet till 3 kap. 9 §, inte motsätta mig lagrådets hemställan att paragrafen skall utgå.

Vid sidan av de nu berörda ändringarna i förslaget till lag om ändring i RB bör vissa smärre redaktionella ändringar göras i lagförslaget.

Som jag tidigare anfört bör HD:s kansli under ordföranden förestås av en kanslichef. Till kanslichefens uppgifter bör höra att indela föredragandena och kanslipersonalen till tjänstgöring med tillämpning av de föreskrifter och anvisningar som kan ha meddelats inom HD. Han bör också ha överinscende över att målen bereds enligt de grunder som domstolen fastställt och därvid främst utöva kontroll över att målen avgörs utan onödigt dröjsmål. I regel bör det ankomma på kanslichefen att avgöra administrativa frågor.

Från flera remissinstanser har förts fram krav på att innehavaren av kanslichefstjänsten skall ha domarkompetens och erfarenhet av föredragning i HD. De sakkunniga har för sin del ansett att det generellt sett måste vara en fördel om kanslichefen har erfarenhet av föredragning i HD men att man inte bör ställa upp något uttryckligt krav i detta hänseende. Jag delar de sakkunnigas uppfattning.

För kanslichefen bör inrättas en ordinarie tjänst med beteckningen r. Tjänsten bör inrättas viss tid före den 1 juli 1972 för att innehavaren skall kunna delta i arbetet med organisationen av kansliet.

I nedre justitierevisionen finns f. n. en tjänst i Co 2 för revisionssekreterare, tillika revisionens ordförande, och 26 tjänster i Bo 6 för revisionssekreterare. Dessutom finns åtta förordnanden att fullgöra göromål som ankommer på revisionssekreterare. Därutöver finns 58 tjänster för övrig personal.

Tjänsten för revisionssekreterare, tillika revisionens ordförande, bör dras in vid utgången av juni 1972. Antalet tjänster för föredragande i HD bör t. v. vara 34. När erfarenhet vunnits av den nya organisationen och av den verkan de nya reglerna om fullföljd av talan kan ha på HD:s arbetsbörda får frågan om antalet föredragande omprövas. Tjänsterna för revisionssekreterare och övrig personal bör inrättas som extra ordinarie eller som extra. Det ankommer på Kungl. Maj:t att besluta härom.

Frågan om HD:s kansliorganisation har behandlats av de sakkunniga.

Med hänsyn till bl. a. de synpunkter som förts fram under remissbehandlingen bör utformningen av personalorganisationen och arbetsrutinerna vid kansliet utredas mera ingående. Jag räknar med att detta kan ske utan att genomförandet av reformen försenas. I avvaktan på resultatet av nämnda utredning kan jag inte f. n. ange det exakta behovet av tjänster för olika uppgifter i kansliet utöver tjänsterna för revisionssekreterare.

Beträffande avtalsbara anställnings- och arbetsvillkor avser jag att ge statens avtalsverk det förhandlingsuppdrag som behövs.

Frågan om anslag till HD för budgetåret 1972/73 har behandlats i årets statsverksproposition (prop. 1972: 1 bil. 4 s. 50).

Under återopande av det anförda hemställer jag att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

dels antaga förslag till

- 1) lag om ändring i rättegångsbalken,
- 2) lag om ändring i lagen (1955: 261) om avstängning av domare,
- 3) lag om ändring i lagen (1957: 132) med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m. m.,
- 4) lag om ändring i militära rättegångslagen (1948: 472),

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vid högsta domstolen inrätta en ordinarie tjänst för kanslichef med beteckningen r.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Britta Gyllensten

